

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

Гринишин Іван Іванович

(прізвище, ім'я, по батькові)

УДК 351.24

(індекс)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**Зміна парадигми міжнародної безпеки як наслідок
російсько-української війни**

публічне управління та адміністрування

(назва освітньої програми)

281 публічне управління та адміністрування

(шифр і назва спеціальності)

(підпис, ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник Гончарук О. Р.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання) (підпис)

Допущено до захисту

В. о. завідувача кафедри

І. П. Лопушинський

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Рецензент В. І. Остап'як

(посада) (підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Івано-Франківськ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ПАРАДИГМ	
1.1 Історичний розвиток поняття міжнародної безпеки.....	
1.2 Міжнародні організації та їх роль у забезпеченні міжнародної безпеки.....	
1.3 Проблеми розвитку системи національної безпеки України	
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ	
2.1 Політичний та історичний контекст конфлікту.....	
2.2 Основні фази російської агресії.....	
2.2.1 Активна фаза російської агресії (березень 2014 – лютий 2015 рр.).....	
2.2.2 Позиційна війна (лютий 2015 – квітень 2018 рр.).....	
2.3 Зміна сучасної парадигми державного управління в умовах військової агресії з боку рф.....	
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ НОВОЇ ПАРАДИГМИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	
3.1 Міжнародні зусилля з відновлення територіальної цілісності України.....	
3.2 Адаптація публічного управління до змінених умов безпеки.....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	

ВСТУП

Актуальність теми. Російсько-українська війна стала ключовою проблемою міжнародної політики останнього десятиліття, істотно впливаючи на глобальний політичний та військовий ландшафт. Окрім безпосереднього впливу на дві країни, вона має широкі наслідки для Європи та світу в цілому, зокрема через використання різноманітних методів ведення війни, включаючи військові дії, економічний тиск, кібератаки, дезінформаційні кампанії та інші неконвенційні тактики, тому це підкреслює серйозність загрози для суверенітету та територіальної цілісності України, посилюючи внутрішні та зовнішні виклики.

Війна також призвела до зміни парадигми міжнародної безпеки. Раніше міжнародна безпека розглядалася як стан, при якому відсутня військова агресія між державами. Російська агресія проти України демонструє, що незважаючи на існування міжнародних організацій та договорів, які гарантують безпеку, держави можуть вдаватися до військової сили для досягнення своїх цілей. Це вказує на необхідність переосмислення підходів до міжнародної безпеки та ролі міжнародних інститутів.

Крім того, війна сприяла посиленню ролі публічного управління у забезпеченні безпеки. Уряди країн, залучених до конфлікту, змушені були переоцінити свої підходи до державної безпеки та адаптувати їх до нових умов, що відображає зміни у сучасному світовому порядку та методах управління національною безпекою.

Стан наукового обґрунтування. Питання зміни парадигми міжнародної безпеки внаслідок російсько-української війни є предметом дослідження багатьох науковців. У своїх роботах вони аналізують політичні, економічні та військові аспекти конфлікту, а також його наслідки для міжнародної безпеки.

Одними з перших, хто звернув увагу на зміни в парадигмі міжнародної безпеки, були українські науковці. У своїх роботах вони наголошували на

тому, що російська агресія проти України є порушенням норм міжнародного права та загрозою безпеці всього регіону.

Пізніше до дослідження цієї теми приєдналися і західні науковці. Вони також дійшли висновку, що російська агресія проти України є серйозною загрозою для міжнародної безпеки та вимагає нових підходів до її забезпечення.

Метою даного дослідження є аналіз змін парадигми міжнародної безпеки внаслідок російсько-української війни.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити **такі завдання:**

- дослідити історичний розвиток поняття міжнародної безпеки;
- дослідити міжнародні організації та їх роль у забезпеченні міжнародної безпеки;
- визначити кризу системи національної безпеки;
- проаналізувати політичний та історичний контекст конфлікту;
- проаналізувати основні фази російської агресії;
- визначити зміну сучасної парадигми державного управління в умовах військової агресії з боку РФ;
- дослідити міжнародні зусилля з відновлення територіальної цілісності України;
- дослідити адаптацію публічного управління до змінених умов безпеки.

Об'єктом дослідження є зміни парадигми міжнародної безпеки внаслідок російсько-української війни.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти цих змін.

При написанні магістерської роботи нами було використано історичний, логічний, порівняльний та системно-структурний **метод дослідження**. Також принципи історизму, об'єктивності, науковості та всебічного наукового пізнання.

Новизна отриманих результатів. У роботі вперше здійснено всебічний аналіз змін парадигми міжнародної безпеки внаслідок російсько-української війни.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані для розробки нових підходів до забезпечення міжнародної безпеки та державного управління в умовах нових викликів.

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає **30 сторінок**. Список використаних джерел містить **50** найменувань, серед яких **5** джерел іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇЇ ПАРАДИГМ

1.1. Історичний розвиток поняття міжнародної безпеки

Для розуміння поняття "міжнародна безпека", необхідно спершу ознайомитись із класичними визначеннями, що були широко використані у наукових працях протягом тривалого періоду. Це поняття традиційно асоціювалося з військовою термінологією, однак з розвитком політичних наук та досліджень у галузі міжнародних відносин, воно набуло ширшого та більш комплексного значення. Міжнародна безпека в сучасному контексті охоплює не лише військові аспекти, але й ширший спектр факторів, які впливають на стабільність та безпеку держав на глобальному рівні. Це включає, але не обмежується, політичними, економічними, соціальними та екологічними аспектами, що впливають на міждержавні відносини та глобальну безпеку.

Складність визначення цього поняття полягає в тому, що довгий час цей термін був надбанням військової термінології, але з розвитком політичних наук та вчень про міжнародні відносини зокрема, ми можемо визначити такі основні поняття: «Міжнародна безпека» – це:

I. система міжнародних відносин, що базується на дотриманні всіма державами загально визнаних принципів та норм міжнародного права, що виключає вирішення спірних питань та суперечок між ними за допомогою сили або погрози силою¹.

II. система міжнародних відносин, базована на дотриманні всіма державами загально визнаних принципів та норм міжнародного права, що виключає вирішення спорів між ними за допомогою сили чи її погрозою.²

---

¹ Прохоров А. М. Великий енциклопедичний словник. Вид № 3. 2004 . – 1456 с

² Політична наука: словник-довідник. Санжаревський І. І. Вид №6.. Тамбов. 2016.1290 с

III. система міжнародних договорів та угод, що забезпечує збереження миру на основі визнання суверенітету, недоторканності кордонів та територіальної цілісності держав, відмови від застосування сили або її погрози у вирішенні міжнародних суперечок.³

З практичної точки зору застосування терміну «міжнародна безпека» можна пов'язувати з формами багатосторонньої дипломатії. До прикладу можна привести Гаазьку конференцію 1899 року. Саме на ній було підняте питання міжнародної безпеки та її кодифікації вперше, проте ця спроба не була успішною як показує історія, але той прецедент який вона показала, щодо вирішення питань законів та правил ведення війни заклав підвалини для розвитку міжнародної безпеки як з практичної так і з наукової точки зору.

Створення Ліги Націй тільки підіграло інтерес науковців до міжнародної безпеки. Ліга Націй - перша міжнародна міждержавна організація, створена з метою розвитку співробітництва, досягнення миру і безпеки між народами. На практиці основними завданнями були дотримання прав національних меншин і вирішення територіальних конфліктів у світі після Першої світової війни. Була заснована на Паризькій мирній конференції в 1919-1920 рр. Ініціатором її створення виступив 28-й президент США Вудро Вільсон.⁴

З розвитком міжнародних відносин та державної політики в галузі війни та миру, з'явилися нові концепції міжнародної безпеки. Одним з ключових моментів у цій еволюції стало підписання «Пакту Бріана – Келлога», також відомого як Паризька угода про відмову від війни, у 1928 році. Цей документ, підписаний спочатку 15 країнами, став знаковою подією у формуванні нових принципів міжнародної безпеки, незважаючи на те, що він був підписаний поза рамками Ліги Націй. Угода, названа на честь її

---

³ Shifting Paradigm of War: Hybrid warfare. Turkish National Defense University. Istanbul URL: <https://www.msu.edu.tr/eng/Documents/Hybrid%20Warfare.pdf> (дата звернення: 20.09.2023)

⁴ Ліга Націй та її історична роль URL: <http://kimo.univ.kiev.ua/MVZP/47.htm> (дата звернення: 21.09.2023)

ініціаторів - міністра закордонних справ Франції Арістиди Бріана та держсекретаря США Френка Келлога, являла собою міжнародну заяву про відмову від війни як засобу реалізації національної політики. Однак, незважаючи на своє символічне значення, ця угода не мала сили запобігти подальшим конфліктам та війнам, що виникли у наступні десятиліття.⁵

Говорячи про кодифікацію в міжнародному праві, потрібно також згадати дві конвенції про визначення агресії, які були підписані в 1933 році. Обидві конвенції були зареєстровані як угоди в серії Ліги Націй. Довгий час саме ці конвенції були одними з найавторитетнішими джерелами міжнародного права в сфері забезпечення міжнародної безпеки. Всі ці акти знайшли свій відбиток у Статуті ООН. Згідно Статуту, члени цієї міжнародної організації мають утримуватися від ведення агресивної війни, так як війна не відповідає цілям ООН. Завдяки цьому цей принцип остаточно увійшов в норми міжнародних відносин та міжнародного права. В самому Статуті все це закріплено та кодифіковано, а саме в Розділі I; Стаття 1 та 2 – Цілі та принципи: «Підтримувати міжнародний мир та безпеку і з цією метою вживати ефективних колективних заходів для запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії, або інших порушень миру, і проводити мирними засобами, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права, залагоджування або розв'язання міжнародних конфліктів або ситуацій, що можуть призвести до порушення миру.»⁶

Вже в кінці ХХ століття ставало зрозуміло, що національна безпека тісно пов'язана з міжнародною безпекою і підтримання національної також залежить і від фактору міжнародної безпеки. Створення нових концепцій всеосяжної міжнародної безпеки в 1980-х роках показувало, що вчення про цю частину міжнародних відносин розвивається з величезною швидкістю. Саме сьогодні сучасна наука та методи аналізу дають зрозуміти, що

---

⁵ Стівен Пінк. Просвітництво сьогодні. Аргументи на користь розуму, науки та прогресу. «Наш формат». – 560 с.

⁶ Статут ООН. Департамент громадської інформації ООН. Київ URL:https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 22.09.2023)

підтримання національної безпеки неможлива лише військовими засобами, навіть якщо ці засоби надзвичайно потужні. Говорячи про забезпечення міжнародної безпеки, саме в це поняття науковці зводять, підтримання та відновлення миру, запобігання війнам та військовим конфліктам. Єдиної концепції міжнародної безпеки ні в історії ні в теорії міжнародних відносинах немає. Можна сказати про класифікацію саме про види безпеки що являє структуру поняття, а саме: регіональна, екологічна, глобальна, національна та ін.. Ці об'єднує те, що кожен з них має витoki як історичні так і нормативно-правові. Що мається на увазі «глобальна безпека» в контексті міжнародної безпеки. Це безпека всього світу, система та методика захисту загроз світового масштабу.⁷

Такого виду загрози торкаються всіх цивілізацій та людства загалом. Саме загроза існування людства, націй та цивілізацій є основним фактором характеристики таких «глобальних загроз». Глобальними називають проблеми, які стосуються всього світу, призводять до значних, нерідко незворотних соціально-економічних і біологічних втрат на планеті, створюють загрозу існуванню людства і потребують для свого розв'язання координованої співпраці всіх країн. Серед сучасних глобальних проблем розрізняють кілька груп: політичні, етнічні, демографічні, економічні, соціальні, продовольчі, екологічні. Серед них, своєю чергою, виокремлюють вужчі аспекти, що впливають на окремі сторони життя людства. Наприклад, проблема етнічних воєн, енергетична проблема, проблеми освіти та охорони здоров'я тощо.⁸

Творення політики глобальної безпеки неможливе без задіяння більшості суб'єктів міжнародних відносин. Саме глобальна безпека як елемент міжнародної безпеки є відносно новим. Вперше про неї заговори в

---

⁷ Барна, О. С. Інформаційний простір України як чинник суспільної консолідації в умовах гібридної війни. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2019. Вип. 86. С. 365–376.

⁸ V. Vlasjuk. HYBRID WAR, INTERNATIONAL LAW AND EASTERN UKRAINE. European political and law discourse. 2015. ISSN 2336-5439 URL: <https://eppd13.cz/wpcontent/uploads/2015/2015-2-4/04.pdf> (дата звернення: 25.09.2023)

1960-х роках, на сучасному етапі цей елемент має самостійну структуру та торкається загальних проблем, а ніж поняття міжнародної безпеки. Політика глобальної безпеки може бути спрямована на різні сфери життя і може виявлятися на різних часових та просторових рівнях (рис.1.1):

Рис.1.1. Суб'єкти міжнародних відносин задіяні в утворенні національної безпеки

Як бачимо, політика глобальної безпеки охоплює широкий спектр сфер життя та рівнів діяльності, які виявляються на різноманітних часових та просторових площинах. У сфері екології ми стикаємося з проблемами, як-от деградація земель, озонові діри, парниковий ефект, регулювання промислових викидів, руйнування екосистем, екологічні лиха, проблеми геоактивності та геліоактивності, а також виклики, що стосуються світового господарства.

У економічній сфері важливими аспектами є вичерпання факторів виробництва, глобальна конкурентоспроможність, інтеграція та дезінтеграція

господарських ринків, затратні виробництва, нові моделі економічного розвитку, перерозподіл блага між традиційними та новими економіками, ресурсний потенціал сучасної цивілізації та сталий розвиток. У сфері енергетики основні проблеми полягають у енергетичній кризі, безпеці атомних електростанцій та наслідках їх виведення з експлуатації, включаючи аварії на АЕС в Японії та Україні. У медицині важливими питаннями є контроль народжуваності, демографічні програми, боротьба зі СНІДом, старіння населення, санітарно-ветеринарний контроль для запобігання пандеміям, таким як пташиний та свинячий грипи, COVID-19. У космосі та космічних технологіях актуальними є проблеми космічного сміття, забруднення космосу та розвиток Ноосферно-космічної цивілізації.

У сфері озброєння ключовими є питання контролю озброєнь, атомних технологій та діяльності "Атомного клубу". Політика включає взаємоприспосовування господарських механізмів та інституціональних структур на міждержавному і міжнародному рівнях, гармонізацію національної й міжнародної економічної політики, уніфікацію господарського законодавства.

У промисловості обговорюються постіндустріальна модель розвитку та Третя промислова революція.

У суспільстві піднімаються питання другого демографічного переходу, експорту демократії, зближення націй, перенаселення, продовольчої проблеми, соціально-економічного та цивілізаційного розвитку, технологічної революції.

Масштабні загрози безпосередньо пов'язані з регіональною безпекою. Але у різних регіонах вони проявляють себе по-різному. Політика міжнародних акторів впливає лише частково.⁹

Регіональна безпека - міжнародна безпека у певному регіоні світу. Регіональна безпека схожа на міжнародну, проте має багато відмінностей,

---

⁹ Міжнародне право. Особлива частина: навчальний посібник для студентів юр. факультетів та ВНЗ. І. І. Лукашук. Академія правових вчень. Вид. №3. 2005.

таких, як форми прояву, баланси сил, різні традиції. По-перше, забезпечити безпеку можуть як міжнародні організації (ОБСЄ), так і об'єднання держав (ОАЕ). Регіональна безпека займає центральне місце у діяльності міжнародних організацій і, також, переплітається з головними питаннями їхньої діяльності. По-друге, на підтримку безпеки в регіоні потрібна увага та інтерес багатьох держав.¹⁰

Визначаючи подібну структуру потрібно сказати, що «регіон» в питанні безпеки є географічна група держав яких об'єднує спільна система безпеки яка діє саме в цьому регіоні та направлена на стримування та ліквідування загроз характерних для цього регіону.

Після «Холодної війни» звичайна конфігурація регіонів змінилася. Наприклад, регіони Близького Сходу і Середнього Сходу, що розглядалися окремо, в даний час об'єднуються в питанні безпеки в єдиний регіон Великого Близького Сходу або Близького і Середнього Сходу. Подібні процеси можна побачити і в АТР. Але деякі держави дуже складно віднести до якогось певного регіону. Наприклад, Туреччина, у питанні безпеки, належить і до європейського, і до євразійського регіонів.¹¹

Одним з аспектів міжнародної-регіональної безпеки є так звана «напруженість» регіону з точки зору складності забезпечення безпеки. З однієї сторони є безпечні регіони, такі як Європа, а з іншої «напруженні», такі як Африка та Близький Схід. Нових значень набуває пострадянський регіон, особливо з точки зору військово-політичної ситуації сучасності в цьому регіоні. Активна та пасивна конфліктність цього регіону зумовлює перерозподіл сфер впливу та появу авторитарних режимів прагнучих агресивної експансії, яка загрожує всім суб'єктам цього регіону.

Отже говорячи про міжнародну безпеку потрібно розуміти, що це дуже «динамічне» поняття. Постійні інтерпретації та використання термінології в міжнародних відносинах, політології, історії та військових науках зумовило

---

¹⁰ Paleri, Prabhakaran. National Security: Imperatives And Challenges. New Delhi: Tata McGraw-Hill. p. 521. ISBN 978-0-07-065686-4.

¹¹ Міжнародне публічне право: підручник. за ред.. Д. К. Бекашева. 2012

розвиток поняття та вивчення цієї сфери загалом. Потрібно сказати, що це поняття постійно еволюціонує, а структура постійно змінюється.

Таким чином, історичний розвиток поняття міжнародної безпеки свідчить про його глибоку трансформацію та еволюцію. Від класичних визначень, які переважно обмежувались військовою термінологією, міжнародна безпека розширилась до більш комплексного і багатогранного поняття. Сучасне розуміння міжнародної безпеки охоплює не лише військові аспекти, але й політичні, економічні, соціальні та екологічні фактори, які впливають на стабільність та безпеку держав на глобальному рівні.

Розвиток міжнародного права та дипломатії, особливо з появою таких історичних документів, як «Пакт Бріана – Келлога» та заснування Ліги Націй, вказує на зростаюче усвідомлення необхідності міжнародного співробітництва та колективних дій у питаннях миру та безпеки. Проте, історія показує, що лише кодифікація принципів у міжнародному праві не завжди є достатньою для запобігання конфліктам чи війнам.

Сучасні виклики та загрози, які впливають на глобальну безпеку, включають широкий спектр питань – від екологічних криз та глобального потепління до енергетичних конфліктів, демографічних змін та космічного забруднення. Це свідчить про необхідність багатовимірного підходу до забезпечення міжнародної безпеки, який би враховував всі аспекти сучасного світового порядку.

Розуміння взаємозв'язку між національною та міжнародною безпекою, а також поява нових концепцій всебічної міжнародної безпеки в кінці ХХ століття, подальше їх розвиток у ХХІ столітті, підкреслюють динамічний характер цього поняття. Сучасна наука і методи аналізу підкреслюють, що ефективне забезпечення міжнародної безпеки вимагає комплексного підходу, який включає не лише військові, але й політичні, економічні, соціальні та екологічні стратегії.

Отже, політика глобальної безпеки в сучасному світі вимагає активної участі та координації зусиль всіх суб'єктів міжнародних відносин.

Різноманітність сучасних глобальних загроз та проблем вимагає уніфікованого підходу та спільних зусиль для їх розв'язання. Така універсальна проблематика включає в себе не лише питання військової безпеки, але й соціальні, економічні, екологічні та інші аспекти, які взаємопов'язані та мають глобальний вплив.

1.2. Міжнародні організації та їх роль у забезпеченні міжнародної безпеки

Однозначного визначення міжнародної організації немає. Ширше визначення зазвичай включає міжнародні урядові організації та міжнародні неурядові організації (НУО). Словник статистичних термінів ОЕСР визначає міжнародні організації як “органи, створені формальними політичними угодами учасників, що мають статус міжнародних договорів; їхнє існування визнається правом країн-учасниць; вони не розглядаються як резиденти країн, у яких вони розташовані”.

Міжнародні організації відіграють важливу роль у керівництві та реформуванні сфери безпеки. Вони надають інформацію та консультації; підвищують поінформованість з питань безпеки; фінансують навчання, програми та проекти з багатьох важливих питань, таких, як технічні навички, керівництво сектором безпеки, нагляд, розбудова доброчесності. Міжнародні організації також відіграють провідну роль у процесі нормотворчості, забезпеченні підзвітності та верховенства права. Крім того, вони забезпечують канал зв'язку між урядами та суспільством, а також між різними країнами, іншими міжнародними органами та діячами, що займаються керівництвом та реформуванням сфери безпеки.

Участь міжнародних організацій у реформуванні сфери безпеки почала рости у 1990-х рр., коли вони зрозуміли, що заходи розвитку, особливо під час і після конфліктів, не можуть бути успішними в умовах загроз. Керівництво сферою безпеки стали розглядати як важливий елемент організації, врядування і проектів реконструкції. Крім того, демократичний

нагляд за сферою безпеки став важливою умовою партнерських відносин і членства в таких організаціях, як ЄС, НАТО і Рада Європи¹².

Відтоді участь міжнародних організацій у процесах реформування сфери безпеки перетворилась на лавину заходів і проектів, що перетинаються між собою. Це особливо стосується країн під час та після конфліктів, де різні організації змагаються за донорів і ресурси. Недавнє графічне дослідження, проведене Академією Фольке Бернадотта, ілюструє цю дилему в Україні.¹³

Міжнародна безпека виступає як ключовий елемент у забезпеченні глобального стабільного розвитку та самозбереження міжнародного співтовариства. Основними гравцями у цій сфері є міжнародні організації, які покликані сприяти дотриманню принципів безпеки, займаючись широким діапазоном важливих завдань. Це включає контроль над розповсюдженням озброєнь, превентивні заходи щодо запобігання конфліктам, а також забезпечення дотримання прав людини та основних свобод.

На сучасному етапі для України особливої ваги набуває співпраця з міжнародними організаціями, які виступають посередниками та підтримують рішення воєнного конфлікту. Пріоритетну роль у вирішенні збройних конфліктів на території України відіграє Організація Об'єднаних Націй (ООН), яка веде активну роботу щодо підтримання миру та безпеки на міжнародному рівні.

Загострення безпекової ситуації в Європі та у світі відбулося внаслідок воєнного втручання російської федерації в Україну, що розпочалося 24 лютого 2022 року. Ця подія стала значним викликом для міжнародної стабільності, зокрема, у Європі, і вважається однією з найбільших військових конфронтацій на континенті з часів Другої світової війни. Вплив цього конфлікту поширився далеко за межі регіону, спричинивши глобальну

12

¹³Міжнародні організації URL:<https://securitysectorintegrity.com/uk/%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97/%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97/> (дата звернення: 27.09.2023)

напруженість і піднявши ризики в інших частинах світу, включаючи зростання напруженості навколо Тайваню, загрози ядерних ударів з боку КНДР та росії, а також агресивну поведінку Ірану в своєму регіоні.

Перелік міжнародних організацій, які беруть участь в забезпеченні міжнародної безпеки відображено на рис.1.2.

Рис.1.2. Перелік міжнародних організацій, які беруть участь в забезпеченні міжнародної безпеки відображено

Настільки складна й напружена обстановка у світі, який опинився на порозі Третьої світової війни та ядерної катастрофи, вимагає максимальної мобілізації всіх наявних дипломатичних, політичних та правових ресурсів, які дозволили б знизити напругу та віднайти ефективні механізми припинення агресивної терористичної політики вказаних країн. Одним із

головних органів ООН, який покликаний вирішувати проблеми міжнародної безпеки, є Рада Безпеки ООН.

2022 рік став кризовим для світу та ООН – адже військова агресія росії проти України спричинила великі руйнування на території України, загибель безлічі не тільки військових, але й цивільних осіб. Російська злочинна армія вчинила та вчиняє безліч злочинів геноциду українського народу на окупованих територіях, примусово вивозить цивільних осіб на свою територію, вбиває та катує військовополонених. Росія неодноразово створювала загрозу ядерної, хімічної катастрофи на території України, а її ракетні обстріли не лише нищать житлові будинки та інфраструктуру України, але й загрожує сусіднім країнам – Молдові та Польщі, на території яких уже прилітали російські ракети. Водночас вся Європа стикнулася з новою міграційною кризою, спричиненою великими потоками біженців з України¹⁴.

Відповідно до Статуту ООН, основною засадою підтримання міжнародного миру та безпеки є дотримання загальновизнаних принципів і норм міжнародного права. Центральні ролі у цьому процесі відведені Генеральній Асамблеї та Раді Безпеки ООН, що мають чітко розділені компетенції у сфері глобальної безпеки. Зокрема, Рада Безпеки несе первинну відповідальність за збереження міжнародного миру і безпеки, володіючи значними повноваженнями для запобігання війнам та створення умов для мирної співпраці між державами.

Основна місія Організації Об'єднаних Націй, задекларована її засновниками, полягає у врятуванні майбутніх поколінь від війни, на базі досвіду, отриманого під час двох світових воєн. Організація активно працює

¹⁴ Ефективність Ради Безпеки ООН у підтримці миру та безпеки URL: <https://www.cirps.com/post/%D0%B5%D1%84%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8%D0%BE%D0%BE%D0%BD%D1%83%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%86%D1%96-%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%83-%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8> (дата звернення: 30.09.2023)

над попередженням конфліктів, відновленням миру в постконфліктних регіонах та зміцненням стабільності в зонах, що пережили військові дії¹⁵.

Рада Безпеки ООН є унікальним органом, якому надано право здійснювати превентивні та примусові заходи від імені Організації. Згідно зі Статутом, Рада відповідає за організацію та застосування спільних військових сил країн-членів у разі необхідності. Однак важливо відзначити, що через розбіжності між постійними членами, положення Статуту, що стосуються створення та використання збройних сил (статті 43 і 47), не були повною мірою реалізовані. Це призвело до виникнення нових форм діяльності ООН у сфері підтримання миру, які не передбачені первісним Статутом, зокрема до розвитку миротворчої діяльності¹⁶.

В цьому контексті, забезпечення міжнародної безпеки означає здійснення заходів, спрямованих на недопущення використання сили у міждержавних відносинах, мирне вирішення міжнародних конфліктів, підтримання стабільності, а також застосування примусових заходів, як з використанням, так і без використання збройних сил, та роззброєння. У сучасних умовах співпраця між державами та міжнародними організаціями виходить на перший план у контексті забезпечення та підтримки міжнародного миру та безпеки.

Рада Безпеки реагує на світові події різними способами — засудженням, встановленням фактів, процедурами підтвердження резолюцій і заяв Генеральної Асамблеї, рішеннями Генерального секретаря ООН тощо. Крім того, Рада Безпеки ООН має повноваження створювати миротворчі місії. Однак питання про ефективність цих методів залишається спірним і досі.

Миротворчі операції ООН розпочалися в 1948 році. Роль Місії Ради Безпеки на Близькому Сході полягала в моніторингу виконання угоди про перемир'я між державою Ізраїль і сусідніми арабськими державами. Пізніше

---

¹⁵ Статут Організації Об'єднаних Націй URL:https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 30.09.2023)

¹⁶ Там само.

операція була названа Організацією ООН з нагляду за виконанням умов перемир'ям.

Відтоді Організація Об'єднаних Націй розгорнула понад 70 миротворчих операцій. Миротворці залучаються за умов, коли Рада Безпеки ставила перед ООН завдання щодо дотримання режиму припинення вогню або розведення сил для підтримки міжнародного миру та безпеки, відповідно до положень Статуту Організації Об'єднаних Націй. Для підтримки міжнародного миру та безпеки миротворці не повинні відповідати вогнем на вогонь. Насамперед сили ООН здійснювали спостереження на місцях щодо дотримання режиму припинення вогню, виведення військ, створюючи усі умови для дипломатичних зусиль, які спрямовані на усунення основних причин конфлікту¹⁷.

Отже, операції Ради Безпеки були успішними. Так, у Сальвадорі і Мозамбіку миротворці ООН допомогли цим країнам пройти через перехідний період і надалі самостійно підтримувати мир. Втім, деякі зусилля зазнали невдачі. Наприклад, Рада Безпеки направляла миротворців у зони конфліктів, наприклад, до Сомалі та Боснії і Герцеговини, хоча там ще не було досягнуте припинення вогню і не було отримано згоди всіх сторін у конфлікті. Деякі мандати, надані цим місцям, виявилось неможливо виконати з тими ресурсами і персоналом, які були для цього надані. Крім того, у багатьох випадках держави-члени виявилися не готовими досягнути виконання власних рішень за допомогою примусу. Ці невдачі, найважливішими з яких стали масові вбивства в Сребрениці (Боснія і Герцеговина) 1995 р. і геноцид у Руанді 1994 р., змусили миротворців ООН ретельно проаналізувати концепцію операцій з підтримання миру.

Відтак, і до розгортання збройного конфлікту на території України унаслідок російської агресії Рада Безпеки ООН мала вагомі недоліки у своїй

---

¹⁷ Роль Ради Безпеки ООН у підтримці міжнародного миру та безпеки в сучасному світі та оцінка її ефективності на прикладі України URL: <https://censs.org/rol-rady-bezpeky-oon-u-pidtrymtsi-mizhnarodnoho-myru-ta-bezpeky-v-suchasnomu-sviti-ta-otsinka-yiyi-efektyvnosti-na-prykladi-ukrayiny/> (дата звернення: 05.10.2023)

миротворчій діяльності. Зокрема, ООН не виробили механізму дій у випадках, якщо сторони конфлікту відмовлялися припинити вогонь та порушували будь-які укладені мирні угоди. У таких випадках миротворці виявлялися безсилими й ООН ніяк не могло попередити чи зупинити війну та акти геноциду. Таким чином, Рада Безпеки ООН у багатьох випадках не справлялася зі своєю головною функцією щодо підтримки міжнародного миру та безпеки.

Війна РФ проти України порушує цілі та принципи, визначені в Статуті ООН з моменту його підписання в 1945 році. Війна має кілька фаз – це незаконна анексія Криму, збройний конфлікт на Донбасі (2014 – 2022 рр.) та повномасштабна війна Росії проти України, яка почалася 24 лютого 2022 року. Відтак, найперші кроки Ради Безпеки ООН щодо попередження війни в Україні повинні були стосуватися саме анексії Росією українського Криму у 2014 році. Втім, на цьому поприщі вказаний орган ООН не виявив жодної ефективності.

На думку І. Куса, експерта з міжнародної політики Українського інституту майбутнього, Рада Безпеки ООН не лише не змогла, а й взагалі не мала можливості запобігти анексії Криму, оскільки «дизайн» ООН взагалі не передбачав таких механізмів. 13 березня 2014 року Верховна Рада України ухвалила Звернення до ООН, у якому зазначалося, що РФ намагається анексувати частину території України та вдасться до неспровокованого акту агресії. Вже тоді було очевидним, що дії Росії суперечать не тільки міжнародним нормам підтримання безпеки, але й дійсним двостороннім договорам, а також «духу і букві» міжнародних гарантій Україні, зафіксованих у Будапештському меморандумі¹⁸.

У відповідь на звернення щодо ситуації в Криму, ООН ініціювала дискусії та розробила резолюцію, однак, незважаючи на підтримку більшості членів Ради Безпеки (13 країн), Російська Федерація використала своє право

---

¹⁸ 75 років ООН: чи є організація все ще ефективною? І так, і ні URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/chy-ye-onn-efectyvnoyu/30906554.html> (дата звернення: 06.10.2023)

вето, як постійний член Радбезу, блокуючи рішення Ради Безпеки ООН по врегулюванню ситуації.

Протягом періоду бойових дій у зоні АТО, а згодом ООС, Рада Безпеки ООН демонструвала обмежену ефективність, оскільки будь-які її спроби сприяти урегулюванню конфлікту на території України систематично блокувалися росією. РФ залишається членом ООН, незважаючи на свої дії, що суперечать міжнародним нормам, що викликає питання щодо бюрократизації та ефективності ООН у вирішенні конфліктів¹⁹.

У 2022 році ситуація не зазнала значних змін: Росія продовжувала свою агресію проти України, порушуючи міжнародне право, в той час як Рада Безпеки ООН надавала платформу для пропаганди та порушення норм міжнародного права з боку Росії, що підриває довіру до ООН як до організації, покликаної захищати мир.

Попри це, важливо відзначити, що Рада Безпеки продовжує здійснювати спроби врегулювати конфлікт в Україні, де її резолюції, дискусії та декларації є важливими для документування подій та подальшого звернення до міжнародних судових інстанцій. ООН також активно працює у гуманітарній сфері. Проте, у питанні забезпечення міжнародного миру та безпеки, особливо у контексті війни росії проти України, виявляється неспроможність Ради Безпеки ООН ефективно впоратися з цим завданням.

ЄС від самого початку долучився до реформування сфери безпеки в різних аспектах, включаючи поліцейські та військові операції, зміцнення верховенства права, судової і пенітенціарної систем. Спочатку ці заходи здійснювались без спеціальної політики реформування сфери безпеки. У 2003 році ЄС схвалив свою першу Стратегію європейської безпеки. У 2005 році Європейська Рада схвалила Концепцію підтримки реформування сфери безпеки в рамках Європейської політики безпеки та оборони. Ці документи визначили концептуальний підхід ЄС до реформ у сфері безпеки. У 2016р.

---

¹⁹ РФ залишається членом ООН, незважаючи на свої дії, що суперечать міжнародним нормам URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3380839-rosia-samozvanec-u-radi-bezpeki-oon.html> дата звернення: 06.10.2023)

Європейська комісія оприлюднила Повідомлення для Європейського парламенту та Ради – Елементи стратегічних засад реформування сфери безпеки в ЄС²⁰.

Європейський Союз здійснює заходи з реформування сфери безпеки на трьох взаємопов'язаних рівнях: рівні громад, рівні країн-учасниць і спільно з міжнародними організаціями. На рівні громад ці заходи здійснює переважно Рада та Комісія. Заходи Комісії виключно цивільні, тоді як Рада здійснює цивільні, військові та змішані заходи. На рівні країн-учасниць країни ЄС впливають на проблематику та політику ЄС з реформування сфери безпеки і самостійно здійснюють заходи в третіх країнах. ЄС як організація бере активну участь у заходах реформування сфери безпеки, розроблених міжнародними організаціями. Крім того, країни-учасниці в силу свого членства і за власною ініціативою беруть участь у численних ініціативах з реформування сфери безпеки, що здійснюються спільно з міжнародними організаціями. Як наслідок, багато проектів, заходів та спільних дій з реформування сфери безпеки, в яких бере участь, фінансує або організує ЄС або задіяні країни-члени ЄС, перетинаються.

Рада Європи визначає Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) як міжнародний суд, створений у 1959 році, який розглядає заяви фізичних осіб або держав про порушення громадянських і політичних прав, викладених у Європейській конвенції про права людини.²¹

Головна задача Європейського суду з прав людини у керівництві безпекою – забезпечувати правосуддя у випадках порушень прав людини персоналом сфери безпеки, якщо національні суди не втруtilись або не втручаються, або у випадках, коли можливості оскарження їхніх рішень вичерпані.²²

---

²⁰ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - A Concept for European Community support for security sector reform URL: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A52006DC0253> (дата звернення: 06.10.2023)

²¹ European Court of Human Rights URL: https://www.coe.int/t/democracy/migration/bodies/echr_en.asp (дата звернення: 06.10.2023)

²² The european court of human rights in facts & figures URL: <https://chat.openai.com/c/73d4b0e1-bf2c-493f-b507-1477707d81cd> (дата звернення: 06.10.2023)

Згідно публікації Суду Facts and Figures році четверта частина порушень, розглянутих ЄСПЛ, стосувалась Статті 6 (право на справедливий суд). Майже 23% з них стосувались заборони катувань та негуманного або принизливого поводження (Стаття 3), а 15% стосувались права на свободу та безпеку (Стаття 5). Усього 30% порушень були серйозними порушеннями Конвенції (права на життя чи заборони катувань та негуманного або принизливого поводження)²³.

Після того, як у 2005 році були сформульовані Керівні вказівки КСР ОЕСР, Довідник ОЕСР з реформування системи безпеки: Підтримка безпеки та правосуддя заповнив прогалину між політикою та практикою в підходах донорів до реформи сектору безпеки.

Цей Довідник значною мірою узгоджується з циклом програми зовнішньої допомоги та містить цінні інструменти для сприяння діалогу з питань безпеки та юстиції та підтримки процесу реформування системи безпеки (РСБ) через етапи оцінки, планування та реалізації. У Довіднику також наведено нові рекомендації щодо моніторингу, огляду та підбиття підсумків виконання програм РСБ, а також висвітлено, як забезпечити більшу узгодженість між різними суб'єктами та відомствами, які займаються РСБ.²⁴

Організація з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ) – міждержавна організація, що об'єднує 57 країн-учасниць. Згідно OSCE factsheet, це форум для політичного діалогу з широкого кола питань безпеки та платформа спільних дій для покращення життя людей і громад²⁵. Її підхід до безпеки охоплює військово-політичний, економічний, екологічний і гуманітарний виміри. ОБСЄ допомагає подолати розбіжності та побудувати довіру між державами шляхом співпраці у попередженні конфліктів, врегулюванні криз і відновленні після конфліктів. ОБСЄ займається контролем озброєнь, тероризмом, добрим врядуванням, енергетичною

---

²³ Там само

²⁴

²⁵ Factsheet: What is the OSCE? URL: <https://www.osce.org/whatistheosce/factsheet> (дата звернення: 06.10.2023)

безпекою, торгівлею людьми, демократизацією, свободою ЗМІ та питаннями національних меншин.

Організація з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ) зараз працює над різними аспектами реформування сфери безпеки). Новаторський Кодекс поведінки ОБСЄ стосовно військово-політичних аспектів безпеки визначив орієнтири доброго урядування сектором безпеки. Розширення участі та цікавості ОБСЄ до реформування сфери безпеки зрештою призвело до публікації ОБСЄ Настанов з керівництва та реформування сфери безпеки для персоналу ОБСЄ.²⁶

Кодекс поведінки ОБСЄ щодо військово-політичних аспектів безпеки, схвалений у 1994 році як обов'язковий до виконання політичний документ, залишається основною декларацією ОБСЄ з реформування сфери безпеки. Кодекс закликає до демократичного контролю не лише за військовими, а й за іншими силами безпеки, в т.ч. воєнізованими формуваннями, поліцією та службами розвідки. Отже, демократичний контроль за сферою безпеки вважається важливим елементом стабільності та безпеки.

Раніше участь Світового банку в керівництві сектором безпеки була обмеженою. Як і в інших органів розвитку, його підхід до зменшення бідності та підтримки розвитку не враховував питань безпеки до кінця 1990-х рр. Крім того, повноваження Світового банку не дозволяли йому торкатися питань безпеки. Пізніше спроби побудови миру та відновлення вражених конфліктом країн показали важливість демократичного урядування сектором безпеки як передумови розвитку. Як наслідок, Світовий банк став брати все більшу участь у підтримці реформ сфери безпеки у країнах, що розвиваються або вражені конфліктом. Зараз група Світового банку переважно займається такими тематичними галузями, пов'язаними з керівництвом і реформуванням сектору безпеки:

- Оборонні витрати та закупівлі
- Боротьба з корупцією

- Реформа судочинства
- Роззброєння, демобілізація, реінтеграція
- Прозорість
- Підзвітність
- Нагляд
- Політика реагування на надзвичайні умови.²⁷

Незалежна міжнародна організація Transparency International (TI), була створена у 1993 році для боротьби з корупцією. Її місія – «зупинити корупцію і пропагувати прозорість, підзвітність і доброчесність на всіх рівнях і в усіх сферах життя суспільства». Її основоположні цінності – «прозорість, підзвітність, доброчесність, солідарність, мужність, справедливість і демократія». Організація має понад 100 національних відділень по всьому світу і міжнародний секретаріат в Берліні, які взаємодіють з урядами, компаніями та громадянським суспільством у боротьбі з корупцією. Відповідно до її фундаментальних принципів і місії, ресурси, фінансування та витрати Transparency International є публічними.²⁸

Transparency International бере участь у керівництві та реформуванні сфери безпеки шляхом досліджень, навчань, політичних консультацій та аналізу, визначення стандартів, а також заходів розбудови спроможностей. 'Оборона та безпека' – одна з 18 тем, якими займається Transparency International. Transparency International розробила Індекс боротьби урядів з корупцією в оборонному секторі, за яким оцінюють і виставляють бали правилам і процедурам боротьби з корупцією урядів та оборонних компаній 82 країн світу.

Програма оборони та безпеки Transparency International (TI-DSP) з 2004 року заохочує реформу сектору оборону та безпеки в різних країнах, співпрацюючи з урядами у виявленні корупційних ризиків та розробці

---

²⁷ Development Assistance Committee (DAC) URL: <https://www.oecd.org/dac/development-assistance-committee/> (дата звернення: 06.10.2023)

²⁸ Holding power to account – a global strategy against corruption 2021-2030 URL: <https://www.transparency.org/en/the-organisation/our-strategy> (дата звернення: 06.10.2023)

механізмів уникнення корупції. Transparency International також допомагає подолати корупцію, організуючи семінари для керівників, круглі столи та курси з розбудови доброчесності для військових і працівників міністерств оборони. Transparency International також співпрацює з міжнародними організаціями, щоб впливати на політику, наприклад, Договір ООН про торгівлю зброєю.

Transparency International співпрацює з компаніями військово-промислового комплексу з метою просування більш суворих світових стандартів етики у промисловості. У жовтні 2012 року Transparency International оприлюднила Антикорупційний індекс оборонних компаній, інструмент оцінки антикорупційної політики 129 найбільших військових компаній світу. Він також містить рекомендації²⁹.

Роль НАТО у реформуванні сфери безпеки визначається процесом підготовки країн до членства та їх інтеграції до структур Альянсу після вступу. В НАТО демократичне керівництво сферою безпеки зробили одним з головних завдань при розширенні.³⁰

Там же розробили ряд програм, що мають підвищити дієвість та підзвітність оборонних інституцій. Крім того, такі програми, як Partnership Action Plan on Defence Institution Building (PAP-DIB) та програми боротьби з тероризмом, теж стосуються реформування сфери безпеки. Питання реформування сфери безпеки також включають у миротворчу діяльність НАТО. Крім того, НАТО приділяє все більше уваги реформуванню сил безпеки у таких країнах, як Україна. Всі ці заходи виглядають обнадійливо. Проте, дехто вважає, що НАТО потрібен більш жорсткий і комплексний підхід до реформування сфери безпеки під час і після конфліктів, щоб забезпечити стабілізацію та реконструкцію.

---

²⁹ Про діяльність Transparency International у сфері оборони та безпеки URL: http://www.transparency.org/whatwedo/activity/our_work_on_defence_and_security (дата звернення: 06.10.2023)

³⁰ Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization URL: https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf (дата звернення: 06.10.2023)

Як зазначає НАТО, Програма ВД надає членам Альянсу та країнам-партнерам всебічну підтримку у питаннях зниження ризиків корупції у оборонному та пов'язаному з ним безпековому секторах і заохочує дотримання принципів ефективного урядування в їхніх оборонних структурах. Виконання Програми забезпечує Трастовий фонд НАТО, в якому провідну роль грають шість країн – Бельгія, Болгарія, Норвегія, Польща, Сполучене Королівство та Швейцарія. Програма ВД підтримує імплементацію Резолюції Ради безпеки ООН №1325 та подальших резолюцій щодо жінок, миру й безпеки.³¹

Таким чином, міжнародні організації відіграють важливу роль у забезпеченні міжнародної безпеки, що обумовлено їх багатогранною діяльністю та впливом на світову політику. Вони надають консультації, інформацію, фінансують навчання та проекти, спрямовані на підвищення безпеки та розвиток демократичного нагляду. Значення міжнародних організацій зросло з 1990-х років, коли вони усвідомили необхідність дій у сфері безпеки, особливо у контексті конфліктів.

Сучасна ситуація в світі, яка характеризується напруженістю та загрозою глобальних конфліктів, вимагає максимальної мобілізації ресурсів та зусиль для зниження напруги та знаходження шляхів врегулювання конфліктів. Однак, випадки, як війна Росії проти України, підкреслюють обмеження та виклики, з якими стикаються міжнародні організації, зокрема ООН та її Рада Безпеки. Незважаючи на зусилля та ініціативи, Рада Безпеки часто стикається з політичними перепонами, що підривають її ефективність у вирішенні міжнародних конфліктів.

Організації, такі як Європейський Союз, Рада Європи, Світовий банк, Transparency International, та Організація з безпеки та співробітництва у Європі, вносять важливий вклад у процеси реформування сектору безпеки та

---

³¹ For more information on NATO BI Programme URL: <https://buildingintegrity.hq.nato.int/Default.aspx> (дата звернення: 06.10.2023)

керівництва на різних рівнях, забезпечуючи підтримку та ресурси для вирішення безпекових питань.

Рада Безпеки ООН, будучи ключовим органом у сфері міжнародної безпеки, має значний досвід у проведенні миротворчих операцій. Проте, неефективність у вирішенні деяких конфліктів, зокрема в Україні, підкреслює необхідність реформи та зміни підходів у роботі цього органу. Враховуючи складність сучасних міжнародних відносин, міжнародним організаціям необхідно адаптуватися до нових викликів, забезпечуючи ефективні механізми реагування та вирішення конфліктів.

1.3. Проблеми розвитку системи національної безпеки України

Проблематика національної безпеки стоїть серед ключових і комплексних викликів у суспільному та політичному житті. Вплив глобалізаційних процесів, які одночасно сприяють об'єднанню світу і поглибленню його національної унікальності, призводить до значних змін у структурі суспільства і держави. Категорія національної безпеки охоплює захист життєво важливих інтересів, прав і свобод особи, суспільства та держави від різноманітних загроз, як зовнішніх, так і внутрішніх. Сучасний етап розвитку людства вирізняється динамікою та непередбачуваністю змін у сфері національної безпеки, де перетинаються різні аспекти життя суспільства та державного управління. Цей процес має численні детермінанти і потребує всебічного наукового аналізу та уваги.³²

У сучасних глобалізаційних процесах питання міжнародної безпеки та національної безпеки є взаємопов'язаними та потребують особливої уваги всіх держав. Події в Україні в 2014-2015 - 2022 роках свідчать про те, що жодна держава не може бути впевненою на всі 100 % у своїй цілковитій безпеці. І загроза національній безпеці однієї держави швидкими темпами може перерости у загрозу міжнародній безпеці. Україна розташована на

---

³² Моргалюк О.В. Проблема забезпечення національної безпеки в умовах глобалізації. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11323/1/Morgalyk_425-428.pdf (дата звернення: 20.10.2023)

стику Західної та Східної цивілізації, і це обумовлює особливу увагу до питання національної безпеки. Тому на сьогодні для нашої держави нагальною є необхідність переглянути всі виклики та загрози, які стоять перед нами і сформуванню нову стратегію національної безпеки.³³

За оцінкою Х. Юськіва, незважаючи на обширні дослідження, залишається багато невирішених питань у теорії та практиці національної безпеки. Проблематика ускладнюється неоднозначністю та відсутністю уніфікованого підходу до понятійного апарату у цій галузі. Крім того, існує потреба у розробці та імплементації передових методів та моделей управління національною безпекою. Вивчення сучасного стану національної та міжнародної безпеки, що є однією з ключових глобальних проблем сучасності, вимагає глибокого та детального аналізу. Епоха глобалізації, яка характеризується зростанням взаємопов'язаності та взаємозалежності світової спільноти, зумовила виникнення загроз та викликів, які мають універсальний характер та становлять реальну загрозу національній, регіональній і міжнародній безпеці та стабільності.³⁴

Дослідження сфери національної безпеки будь-якої країни вимагає застосування методологічного інструментарію, побудованого на ґрунті системного аналізу складних суспільних процесів. Виокремлюють систему національної безпеки та систему забезпечення національної безпеки. Нехтування принципами системності не дозволяє скласти об'єктивного уявлення про безпекові та оборонні трансформації соціуму, потенціал його розвитку (включно з опціями боротьби, захисту, протидії) в умовах неспинного впливу деструктивних чинників внутрішнього та зовнішнього походження. При цьому слід указати на повільність, фрагментарність

---

³³ Мелеганіч Г.І. Безпекова стратегія України в умовах сучасних міжнародних викликів та загроз. Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». №5. 2015. URL:http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2518/224 (дата звернення: 20.10.2023)

³⁴ Юськів Х.В. Нові виклики та загрози для системи національної безпеки держави в умовах трансформації системи міжнародних відносин на глобальному й регіональному рівнях: теоретико-методологічні та прикладні аспекти. Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». 2016. № 11. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2903/2602 (дата звернення: 20.10.2023)

наукової рефлексії безпекових та оборонних трансформацій України. Не в останню чергу це пояснюється недостатнім розумінням науково-аналітичним загалом саме системних засад відповідних безпекових платформ, що має не лише теоретичні прогалини, а й негативи практичної діяльності в безпековій і оборонній сферах.³⁵

На думку М. Іжи та Ю. Овчаренко, досвід останнього десятиріччя показав, що глобалізаційні процеси, які охопили практично всі сфери життєдіяльності суспільства, проходжують неоднозначні тенденції в безпековому секторі. З одного боку, посилюються інтеграційні процеси як на глобальному, так і на регіональному рівнях. З другого боку, зростає суперництво між світовими та регіональними центрами сили за збереження й посилення свого впливу, розширюються спектр і масштаби нових викликів та загроз.³⁶

Сучасна геополітична ситуація у світі охарактеризована наступними тенденціями: зростання взаємозалежності між країнами внаслідок глобалізації світової економіки; відчутним економічним розривом між розвиненими державами та більшістю інших країн, який продовжує збільшуватися; трансформацією міжнародних відносин через процеси глобалізації; підвищенням значення міжнародних та наднаціональних організацій; завершенням ключових інтеграційних процесів між країнами Західної та Східної Європи і подальшим розширенням Європейського Союзу; зусиллями Китаю досягти лідерства в міжнародному масштабі, особливо у Азійсько-Тихоокеанському регіоні; змаганням росії відновити свій економічний, технологічний, соціокультурний та воєнно-політичний вплив для утвердження своєї позиції в Євразії; прагненням США зберегти свою гегемонію в економічній, науково-технологічній та воєнно-політичній сферах.

---

³⁵ Смолянюк В. Ф. Системні засади національної безпеки України. Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Політологія. 2018. № 2. С. 107-126

³⁶ Іжа М. М., Овчаренко Ю.О. Державна політика щодо стратегій забезпечення національної безпеки України. Теоретичні та прикладні питання державотворення. 2011. Вип. 8. С. 10-24.

Характерною особливістю сучасної системи міжнародної безпеки є протиборство двох протилежних напрямків. Це розвиток національного (регіонального) законодавства в сфері безпеки і глобалізація процесів в цій сфері. У добу глобалізації з її викликами і погрозами досягнення національної безпеки стає складною і довготривалою проблемою для всіх держав. В епоху глобалізації національна безпека в значній мірі може бути забезпечена тільки за допомогою формування системи колективної або глобальної безпеки. У сучасному світі відбувається інституціалізація системи спільної оборони, зміцнюються колективні заходи оборонного характеру і міжнародне військове співробітництво.³⁷

Будь-яка складна система, пов'язана з суспільними проблемами, потребує ефективної і простої схеми управління: це необхідно для досягнення найбільшого ефекту при мінімальній витраті зусиль (принцип „мінімаксу”). Національна безпека в усьому світі, і в Україні зокрема, є і складною (бо до неї входить низка підсистем і складових), і водночас особливою системою (оскільки її зараховують до окремої сфери суспільного життя, виокремлюють з-поміж інших відповідних органів).

Брак уваги до аналізу системи управління, що склалася, часто не дозволяє реалізувати порушені питання національної безпеки на рівні держави. Та й самі завдання інколи висувуються без врахування структурних можливостей української вертикалі влади, без аналізу можливих ризиків і пріоритетів. У результаті українські законодавці не володіють реалістичним баченням стану системи національної безпеки, процесів, що відбуваються у цій сфері, не можуть зважено оцінювати можливості і потреби системи. Якщо сказати простіше, то вхід у систему, вихід з неї, внутрішні процеси й очікуваний результат не збігаються за низкою параметрів, а це призводить до часткового колапсу і неможливості не тільки швидко й ефективно реагувати

---

³⁷ Патійчук В. О. Міжнародна та регіональна безпека: словник-довідник для магістрів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньо-професійних програм «Міжнародні відносини», «Регіональні студії» та «Суспільні комунікації». Луцьк : ФОП Іванюк В. П., 2021. 54 с

на загрози, але й забезпечувати суспільство та органи влади необхідною інформацією.³⁸

За словами О. Пучкова, Україна як суверенна та демократична країна ставить перед собою ключове завдання організації суспільних відносин на основі правових норм. Це необхідно для забезпечення законності, охорони основних інтересів громадян, суспільства та держави. Забезпечення правопорядку в галузі національної безпеки вимагає правового регулювання, яке повинно відповідати сучасним викликам і реаліям українського суспільства. Таким чином, теоретичне та методологічне дослідження правового регулювання в цій сфері є актуальним для протидії існуючим та потенційним загрозам, які підривають стабільність держави. Пучков підкреслює, що до сфери національної безпеки входять різні види загроз, як внутрішні, так і зовнішні, природні та створені людиною. Ефективне вирішення питань, пов'язаних з правовим регулюванням у цій області, забезпечить ефективну взаємодію між різними суб'єктами державного управління, місцевим самоврядуванням, юридичними та фізичними особами, спрямовану на підтримку правопорядку в галузі національної безпеки України³⁹.

За оцінкою О. Козенка, важливим аспектом для зміцнення національної безпеки в Україні є розвиток та впровадження спеціалізованих технічних засобів, які відповідають міжнародним нормам і технічним вимогам. Це стосується оснащення ключових органів управління, залучених у сферу національної безпеки. Козенко також наголошує на значущості міжнародного співробітництва для України з іншими країнами та міжнародними організаціями, особливо в секторах науки і техніки, боротьби з кіберзлочинністю, тероризмом, а також протидії міжнародній організованій злочинності. Ефективне співробітництво в цих галузях потребує належного

---

³⁸ Біденко А. Законодавчі аспекти управління українською національною безпекою. Політичний менеджмент. 2006. № 1. С. 128-139

³⁹ Пучков О. О. Нормативні засади правопорядку у сфері національної безпеки України. Актуальні проблеми держави і права. 2016. Вип. 77. С. 173-179

нормативно-правового регулювання, тому Україна вже розробила та впровадила ряд нормативно-правових актів, а також уклала значну кількість двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів та угод. Ці документи формують правову основу для міжнародного співробітництва України у сфері технічного забезпечення національної безпеки. Козенко акцентує на необхідності системного аналізу цих документів для визначення подальших перспектив міжнародних відносин і пріоритетних напрямків вдосконалення національного законодавства в цій сфері⁴⁰.

Проблеми національної безпеки, на сьогоднішній день, виходять на перший план в більшості країн світу. Це викликано зміною глобального середовища безпеки, яке сьогодні містить у собі велику кількість загроз і викликів різного характеру. Виходячи з цього, а також з огляду на участь України в євроінтеграційних та міжнародних процесах, питання забезпечення належного рівня національної безпеки має стати ключовим.

Сучасне геополітичне становище України, обумовлено новим виміром суспільно-політичних та економічних відносин, який ставить перед державою та суспільством важливі задачі щодо вдосконалення законодавчої бази в інтересах зміцнення національної безпеки України. Основними напрямками реформування законодавчої бази щодо діяльності всіх складових національної безпеки повинна стати скоординована діяльність всіх силових відомств, спрямована на захист прав і свобод людини і громадянина. В умовах світових геополітичних трансформацій, зміст проблеми забезпечення безпеки особи, суспільства і держави становлять воєнні, економічні, політичні, соціальні, екологічні, гуманітарні аспекти, а також питання історичної, національної та релігійної ідентичності.⁴¹

Основні проблеми, що становлять ризики і загрози національній безпеці України, включають ряд явищ, характерних для багатьох країн:

---

⁴⁰ Козенко О.О. Нормативно-правове регулювання міжнародного співробітництва в сфері спеціально-технічного забезпечення національної безпеки в Україні. Інформація і право. 2015. № 3(15). С. 72-77

⁴¹ Вонсович О. Стан національної безпеки України в сучасній геополітичній ситуації. Політичний менеджмент. 2012. № 1-2. С. 177-185

конкуренція за енергоресурси, техногенні катастрофи, міжнаціональні та міжконфесійні конфлікти, тероризм, наркоторгівля, організована злочинність та корупція, нелегальна міграція, торгівля людьми, демографічні проблеми. Додатково, геополітичне положення України призводить до високої залежності від зовнішніх чинників та впливає на соціально-політичні та економічні проблеми країни як суверенної держави.

Сучасні міжнародні загрози Україні пов'язані з економічним, політичним, культурним та інформаційним тиском, особливо з боку росії, адже росія намагається перетворити Україну на сателіт та периферійний регіон, що ставить під загрозу інтеграцію України до європейського простору. Відсутність консенсусу щодо ключових питань державотворення, недостатній рівень професійної кваліфікації в галузі державного управління та вразливість до зовнішнього тиску ускладнюють здійснення зовнішньої та внутрішньої політики країни. Тенденції світового розвитку в суспільно-політичній, воєнно-політичній та соціально-економічній сферах породжують протиріччя як всередині окремих держав, так і на міждержавному рівні, що додатково ускладнює рішення проблем національної безпеки України.

Таким чином, проблеми розвитку системи національної безпеки України набувають важливого значення в контексті сучасних глобалізаційних викликів і геополітичних реалій. Загрози національній безпеці, що виникають в результаті зовнішнього та внутрішнього тиску, вимагають комплексного підходу та ефективного управління. Україна, знаходячись на перехресті Західної та Східної цивілізацій, має особливу відповідальність за розробку та впровадження нових стратегій національної безпеки.

З огляду на комплексність проблем національної безпеки, важливо враховувати досвід інших країн та міжнародні тенденції. Проте, українська модель національної безпеки повинна базуватися на власних національних інтересах та специфіці. О. Пучков та інші експерти підкреслюють, що

ключовими елементами національної безпеки є правове регулювання, впровадження сучасних технологій та міжнародне співробітництво.

Національна безпека України зіштовхується з різноманітними викликами, включно з політичним та економічним тиском з боку Росії, демографічними змінами, торгівлею людьми, нелегальною міграцією та іншими глобальними загрозами. В умовах цих викликів Україна потребує розробки нових стратегій національної безпеки, що враховують як внутрішні, так і зовнішні фактори.

Зауваження О. Козенка щодо необхідності впровадження передових спеціально-технічних засобів та розвитку міжнародного співробітництва в сфері безпеки вказують на важливість інтеграції України у світовий безпековий контекст. Водночас, країна повинна зберігати свій суверенітет та самостійність у прийнятті рішень, що стосуються національної безпеки.

Отже, для забезпечення ефективної національної безпеки України потрібен комплексний підхід, що включає розробку та впровадження нових законодавчих ініціатив, інтенсифікацію міжнародного співробітництва та адаптацію до змінюваних глобальних умов.

РОЗДІЛ 2.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

2.1. Політичний та історичний контекст конфлікту

Під час вивчення російсько-української війни важливим є самостійне ухвалення дослідниками етичних рішень стосовно агресії РФ проти України, що до певної міри поляризує різні інтелектуальні середовища. Адже треба мати на увазі, що несприятливими чинниками, які дестабілізують і розхитують об'єктивний підхід у дослідженнях, є співпереживання і самоцензура, тобто суб'єктивна емоційна залученість.⁴²

Із погляду теорії історичного процесу, війну розглядають як політичне явище, збройну боротьбу суб'єктів політики, зокрема двох і більше держав. Некласичне протистояння України і Росії від 20 лютого 2014-го до 24 лютого 2022 р. характеризують в історико-теоретичній площині переважно усталеними поняттями – «гібридна війна», «неконвенційна війна», «змішана війна», «нерегулярна війна». Під поняттям «гібридна війна» здебільшого розуміють поєднання чи переплетення трьох видів суспільного впливу – воєнного, економічного та інформаційного. У гібридній війні силові операції найперше використовуються для того, щоби спричинити суспільний хаос, а вже потім здобути бажані території. Традиційно в гібридних війнах на перших ролях фігурують бойовики-іноземці та колаборанти з місцевого населення, тобто недержавні виконавці. Невід'ємними ознаками гібридної війни є прихована воєнна інтервенція, економічний шантаж, викривлена інформаційна політика держави-агресора з метою настирливого заперечення своєї прямої участі в тому чи іншому конфлікті

Серед теоретичних підходів до російсько-української війни виділяються розлогі трактування Георгія Почепцова про неї, як смислову війну. Адже стало очевидним, як на динамічному пострадянському просторі,

---

⁴² Смолій, В., Кульчицький, С. і Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи (Аналітична доповідь). Київ: Ін-т історії України НАН України, 2016.

згідно з радянською ідеологією, «народи-брати» (українці та росіяни) в сучасних реаліях трансформувалися в антагоністів – у «народи-вороги». Про це йдеться на матеріалах російської агресії в Крим і на Донбас. Сміслова війна від звичної інформаційної відрізняється доволі разуче. В арсеналі інформаційної війни перебувають протилежні реальності (недостовірні факти), а в смисловій найбільше важать інтерпретації, найчастіше теж діаметрально протилежні. Наприклад, будь-які воєнні дії нескладно потрактувати і як антитерористичні, і як каральні.

Російсько-українська війна спричинила нові наукові дискусії. У них активну участь взяли українські історики, що стало предметом окремих зацікавлень Олександра Удода. Як він відзначив, у сучасній Україні переважають неусвідомлені завищені суспільні вимоги до свого минулого при пошуках відповідей на злободенні питання. До того ж, у світі Україну тривалий час бачили чужими очима, як-от: польськими, німецькими, російськими. Ще до початку російсько-української війни, однак, український історичний дискурс остаточно вивільнився з-під тягучого російського впливу. Російська агресія в Україну безповоротно перекреслила постулати «спільної історії» українців і росіян. Проте для істориків, теоретиків і наративістів, є беззаперечним, що до суспільних потрясінь (двох Майданів) у 2004–2005 та 2013–2014 рр. привело державне керівництво України, яке не провело історично зумовлені перетворення (реформи).⁴³

Нині у світовому масштабі одним із найбільш обговорюваних феноменів історії України є конфлікт між Україною та Росією, що став переломним моментом не лише для цих двох країн, але й для міжнародної спільноти в цілому. Ця подія спонукала до переосмислення історичної періодизації сучасної України, починаючи з часу здобуття незалежності. Можна виділити два ключові етапи: перший — з 1991 до 2013 року та другий — з 2014 року до нині.

---

⁴³ Георгій Почепцов: «Війна четвертого покоління – це війна культур» URL: <https://detector.media/withoutsection/article/123918/2017-03-09-georgiy-pocheptsov-viy-na-chetvertogo-pokolinnya-tse-viy-na-kultur/> (дата звернення: 22.10.2023)

Цей конфлікт кардинально вплинув на українську державність, яка почала активно розвиватися на засадах політичної нації. Важливою особливістю України є її етнічна, мовна та культурна різноманітність, здатність подолати історичні, культурні, мовні та регіональні розбіжності. Саме ця різноманітність стала фундаментом для подальшого розвитку українського суспільства та держави.

У контексті відносин із росією, Україна виступає ключовим елементом у стримуванні спроб росії знову інтегрувати пострадянські країни. Водночас, демократичні перетворення в Україні викликають стурбованість у російського авторитарного режиму. Саме тому сучасна Україна розглядається як країна, що вносить значний вклад у стримування агресії росії не лише проти України, але й проти всієї західної цивілізації⁴⁴.

Теза перша. Сучасна російсько-українська війна – прямий наслідок міждержавної конкуренції, що є споконвіку природною для світової політики та зазвичай проходить у «тіні війни». З огляду на це Україна й рф – природні конкуренти після розпаду СРСР. Імперська москва в 2014 р. розв'язала агресію проти України як свого конкурента на всьому пострадянському просторі. Теза друга. Російсько-українська війна – побічний наслідок постімперської дезорганізації. Така дезорганізація і низка конфліктів найчастіше супроводив у минулому падіння чи не всіх імперій (континентальних і колоніальних) та наддержав. Якраз у перехідний період, котрий звикли називати «прощання з імперією», рф замість пострадянської транзитної реструктуризації спробувала поновити імперський центр підризними провокаціями криз у сусідніх країнах. Таким чином вона явила світові сучасну версію деструктивної великодержавності. Іншими словами, Москва взяла на озброєння імперську мегаломанію та владно-силову реструктуризацію.

---

⁴⁴ Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Ключко. Харків., 2016. 496 с.

Теза третя. Україна за параметрами є середньою державою, а РФ – великою. Асиметрія ресурсів спонукає незрівнянно більші потуги – США, НАТО, ЄС – до міжнародної підтримки України. Уникаючи третьої світової війни, розпалювання котрої агресивно провокує РФ, «колективний Захід» доволі часто задовго й вкрай неефективно виробляє план спільних дій. Через те в Україні просто нема альтернативи стратегічному партнерству зі США як непоборною наддержавою.

Теза четверта. Відроджений російський імперіалізм, якому Україна стійко з великими втратами протистоїть, націлений завдати нищівної поразки євроатлантичній спільноті. У тому сенсі Революція гідності – перший кривавий бій у затяжній війні з російським імперіалізмом і проти латентної окупації. Водночас Україна вчинила героїчний опір, унеможливаючи континентальну та світову війну. Вона мимоволі взяла на себе відповідальну історичну місію повернути РФ на мирний шлях будівництва власної нації та держави, що досі залишаються недосформованими й анахронічними⁴⁵.

Теза п'ята. До несприятливих чинників у суспільному розвитку України відносяться незавершені демократичні та ринкові перетворення, недосконалі економічна і політична системи, складне геополітичне розташування. Проте внаслідок нападу РФ Українська держава швидко перебудувала свою стратегію та змогла тактично протидіяти агресорові, зокрема сковувала і виснажувала окупаційний потенціал нападника на відносно невеликому обмеженому просторі. Військове посилення України наближало її до вигнання ворога з окупованих земель. Стратегічно Київ вирішив максимально берегти власні ресурси і всіляко підвищувати моральну і матеріальну ціну для РФ як держави-агресора на пострадянському просторі. На цьому просторі Україна поступово й наполегливо перебирала на себе роль захисника демократичних цінностей західної цивілізації та дієвого східного щита НАТО. У такій українській стратегії виділяються загалом

---

⁴⁵ Почепцов, Г. Сенси і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах. Київ: Києво-Могилянська академія, 2016.

чотири послідовні та взаємно пов'язані стадії: протидія агресії РФ шляхом її локалізації; очищення тимчасово окупованих територій від ворога; демократичні перетворення в українському і всіх пострадянських суспільствах; набуття Україною в своєму макрореґіоні статусу надійного оборонця миру і безпеки.

Теза шоста. Особливістю конфлікту між Україною та Росією у період 2014–2018 років є його гібридний характер, що багато в чому зумовлений обмеженими ресурсами обох сторін – як держави-агресора, так і жертви нападу. Україна, зазнавши суттєвих втрат людських і територіальних ресурсів, змогла зберегти свій статус суверенної держави, ефективно протистоячи значно сильнішому агресору та його колаборантам. Країна вела дві паралельні деокупаційні війни: одну за повернення своїх земель (Донбас і Крим), іншу – за відновлення світоглядної та політичної лояльності своїх громадян. Перемога України буде означати подолання імперіалістичної загрози з боку Росії для всього Чорноморського регіону, а також для країн НАТО, що знаходяться на східному фланзі Альянсу.

Важливим для повернення Україною територій, захоплених Росією, є сполучення трьох чинників: послаблення держави-агресора, зміцнення позицій жертви нападу та сприятливі міжнародні обставини. Створення таких умов неможливе без цілеспрямованої політики економічних санкцій, дипломатичної ізоляції Росії, а також перебудови глобальної економіки та її енергетичної складової.

Теза сьома. російсько-українська війна як новий історичний етап поставила на порядку денному перед Україною неухильне виконання низки невідкладних завдань, необхідних для її внутрішнього зміцнення, зокрема ліквідацію олігархату, удосконалення антикорупційної юстиції. Так само для держави і суспільства в Україні важливо ефективно і послідовно втілювати відразу три геостратегії – євроатлантичну, євразійську (пострадянську), чорноморську (південну).

Власне, довговічність цього режиму прямо залежна від результату агресії в Україну, оскільки наростаючі внутрішні конфлікти в РФ нейтралізуються уявними ідеологічними перемогами над «зовнішнім ворогом». Тривалість сучасної російсько-української війни безпосередньо залежить, з одного боку, від стабільних успіхів України в реалізації стратегічного курсу на європейську та євроатлантичну інтеграцію, а з іншого – від характеру демократизації росії. Адже завершити війну цілком реалістично найближчим часом, проте, ясна річ, її важкі наслідки долатимуться впродовж життя не одного покоління⁴⁶.

Таким чином, політичний та історичний контекст російсько-українського конфлікту вимагає глибокого аналізу, який включає в себе як етичні, так і практичні аспекти. Науковці зіткнулися з необхідністю самостійно ухвалювати етичні рішення щодо оцінки агресії Росії проти України, що створює поляризацію в інтелектуальних середовищах. Важливо пам'ятати про ризики, пов'язані з емоційною залученістю та самоцензурою, які можуть впливати на об'єктивність досліджень.

Конфлікт між Україною та росією, що розпочався в 2014 році, представляє собою складне поєднання воєнного, економічного та інформаційного впливу. Його особливістю є використання силових операцій для створення соціального хаосу, а також активне залучення недержавних виконавців, таких як іноземні бойовики та колаборанти.

Теоретичний аналіз конфлікту підкреслює його як смислову війну, де основну роль відіграють не факти, а інтерпретації подій. Війна спричинила значні зміни в українському суспільстві та державі, зокрема у сприйнятті "спільної історії" з росією. Водночас Україна проявила велику стійкість, зберігши свій статус суверенної держави та протистоячи агресору.

Конфлікт також сприяв усвідомленню Україною необхідності реформ та демократичних перетворень. Військове посилення країни спрямоване на

---

⁴⁶ Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / авт. кол. : П. П. Гай-Нижник, Л. Л. Залізняк, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій ; кер. проекту, упоряд. і наук. ред. : П. П. Гай-Нижник ; Науково-дослідний інститут українознавства МОН. Київ : Леся, 2016. 586 с.

відновлення контролю над окупованими територіями та зміцнення ролі України як захисника демократичних цінностей західної цивілізації.

2.2. Основні фази російської агресії

2.2.1 Активна фаза російської агресії (березень 2014 – лютий 2015 рр.)

На початку квітня 2014 року сепаратисти та російські військові без знаків розрізнення захопили адміністративні будівлі в Донецькій та Луганській областях. Сформувавши терористичні квазідержавні утворення, під прикриттям яких діяли російські військові, вони задекларували намір збройним шляхом встановити контроль над частиною суверенної території України.

Від початку бойових дій на Донбасі Збройним Силам України довелося вести бойові дії за складних умов, коли противником були іррегулярні збройні формування, які отримували поповнення живою силою, зброєю та ресурсами з території російської федерації. Ворог використовував партизансько-диверсійну тактику, прикриваючись у разі потреби місцевим мирним населенням та розчиняючись серед нього⁴⁷.

Важливо, що в довоєнну пору в Україні домінували патріотичні настрої. У 2012 р. було проведено соціологічне опитування. Серед його учасників патріотами України себе називали 89 % на заході України та 76 % на Донбасі. В опитуванні, проведеному 8–18 лютого 2014 р. цікавилися думкою громадян щодо того, чи хотіли б вони, щоб Україна злилася з росією. З'ясувалося, що на заході майже всі були проти, в центрі від 2 до 5 % були за. Показники збільшилися на сході. Об'єднання хотіли 15 % респондентів у Харківській, 24 % в Луганській та Одеській, 33 % в Донецькій областях, 41 % у Криму⁴⁸.

---

⁴⁷ Воєнна історія України : конспект лекцій / укладач П. Є. Трофименко, А. М. Ліцман. Суми : Сумський державний університет, 2022. 231 с.

⁴⁸ Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва», 2014 URL: <https://dif.org.ua/> (дата звернення: 22.10.2023)

У цих умовах та з такими настроями рф, окупувавши Кримський півострів з 20 лютого 2014 року, використовуючи вигаданий привід про необхідність захисту російськомовного населення в Україні, вирішила розпочати приховане військове вторгнення на Донбас. Це підкреслив Микола Рябчук із Києва, на той час старший науковий співробітник Інституту гуманітарних наук у Відні. Зусилля Кремля розпалити напругу в інших регіонах України він оцінив як нереалістичні. Рябчук зазначив, що хоча Україна поділена за багатьма ознаками, українські олігархи підтримали новий уряд у Києві, який встановився після втечі президента Віктора Януковича та його посадовців⁴⁹.

Як переконували подані вище соціологічні дані, звичайні громадяни (українці, росіяни, російськомовні) не мали значних відмінностей у поглядах щодо територіальної цілісності України. Однак у Донецьку 1 березня 2014 р. проросійські демонстранти вимагали референдуму щодо відокремлення від України. У той час захопленням будівлі обласної державної адміністрації керував Павло Губарєв, ватажок «народного ополчення», який звернувся до президента В. Путіна із закликом ввести війська рф в місто.⁵⁰

Заохочені нерішучістю країн світу 6 квітня сепаратисти захопили будівлі Донецької, Луганської, Харківської облдержадміністрацій. 7 квітня проголосили «незалежну Донецьку народну республіку». Було призначено референдум на 11 травня, крім того, проросійські сили звернулися В. Путіна із закликом ввести «миротворчі сили». 7 квітня правоохоронці звільнили будівлю Харківської ОДА, причому лише двоє людей травмувалися в сутичках із міліцією. У Донецьку СБУ захистила свою головну будівлю.

Активні сепаратистські рухи та проголошення «ДНР» свідчили про втручання з-за кордону. Адже за даними опитування Донецького інституту соціальних досліджень і політичного аналізу, опублікованих 9 квітня, менше

---

⁴⁹ Микола Рябчук URL:https://www.iimagazine.lviv.ua/2016/Ryabchuk_Vyprovovannya_Ukrainoyu.htm (дата звернення: 22.10.2023)

⁵⁰ У Донецьку на мітинг за федералізацію вийшли 4 тис. осіб URL:https://lb.ua/society/2014/03/15/259500_donetske_miting_federalizatsiyu.html

5 % місцевих бажали утворення «донецької держави», понад третина визначили себе «громадянами України», використовуючи терміни «російськомовний житель України» або «житель Донецького басейну». Одночасно опитування Міжнародного республіканського інституту показали, що на думку 72 % мешканців сходу України, держава розвивається в неправильному напрямку, на заході так вважали 36 %. Причому 90 % респондентів із заходу хотіли вступу України в ЄС, а 59 % на сході – в Митний союз.⁵¹

Такий розподіл настроїв не був критичним, щоб розколоти країну зсередини. Тому лосія продовжила гібридну війну. 12 квітня в Донецьку та Слов'янську її бойовики штурмували будівлі правоохоронних структур. Виконувач обов'язків 70 президента України Олександр Турчинов скликав термінове засідання Ради національної безпеки та оборони України. Міністр внутрішніх справ України Арсен Аваков визначив проведені росією в Донецьку підривні операції як прояв зовнішньої агресії. Факт того, що сепаратисти оволоділи зброєю в будівлях міліції та СБУ посилював враження, що Київ втрачає контроль над Донбасом.⁵²

14 квітня розпочалася повноцінна антитерористична операція на сході України. Дії проросійських бойовиків було зафіксовано в 9 містах. О. Турчинов закликав ООН відправити миротворчий контингент, що виглядало актом відчаю, бо в Раді безпеки цієї організації РФ має право вето. 16 квітня відбулася закрита сесія Верховної Ради України, на якій постановили, що на майбутніх переговорах у Женеві представникам України заборонено обговорювати зміни до Конституції. Москва наполягала на федеративному устрої України. Адже це стало б першим кроком її поділу. Подані в газеті дані опитування в Донецьку, зробленому Інститутом соціальних досліджень і політичного аналізу, показали, що тільки 15 % респондентів були б за

---

⁵¹ Аржаковський, А. Розбрат України з Росією: стратегія виходу з піке: погляд з Європи Харків : Віват, 2015.256 с.

⁵² Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014–2018 / під заг. ред. : Д. Ю. Золотухіна. Київ : Мега-прес груп, 2018. 382 с.

перебудову України на федеративних засадах. Більше 18 % підтримували унітарний устрій, майже стільки ж – приєднання до РФ.⁵³

Важливим став випадок 25 квітня біля м. Слов'янськ, де на блок-пості сепаратисти зупинили спостерігачів ОБСЄ й українську військову делегацію, звинуватили в шпигунстві та затримали, щоб потім обміняти на взятих у полон бойовиків. Пройшли активні дипломатичні перемовини. Державний секретар Джон Керрі закликав Москву вплинути на ситуацію, щоб затриманих відпустили без будь-яких умов. Тим часом ЗСУ ущільнили блокаду Слов'янська.

У свою чергу 28 квітня сепаратисти захопили м. Костянтинівка. Проукраїнські сили в Донецьку організували мітинг, котрий проросійські сили в ході бійок розігнали. Було поранено 10 учасників. Водночас міліція стояла осторонь і просто спостерігала. Від бомби того ж дня загинув український воїн, ще одного було поранено.⁵⁴

8 травня ватажки сепаратистів у Донецьку, Луганську і Слов'янську оголосили, що все-таки референдум відбудеться. Так званий «референдум» відбувся 11 травня. На «бюлетенях»-ксерокопіях було питання: «Чи підтримуєте Ви Акт про державну самостійність Донецької Народної Республіки?». Явка виборців була невеликою, наприклад, у Слов'янську – до 30 %. У м. Красноармійськ (із 2016 р. – Покровськ) підрозділ Національної гвардії перервав «референдум», зайнявши мерію, де була дільниця. Ні українська влада, ні інші країни «референдум» не визнали. За інформацією сепаратистів 89 % виборців проголосували за державну самостійність «ДНР», а 97,5 % – «ЛНР». Явка нібито сягнула 75 %.⁵⁵

Коли П. Порошенко в ході інавгурації 7 червня склав присягу як п'ятий президент України, то в своїй промові він пообіцяв мир, вимагав від тих, хто

⁵³ Бойко, О. Новітня історія України, 2014–2019 рр. : навчальний посібник / Олександр Бойко. Київ : Академія, 2020. 160 с

⁵⁴ Бура, Д. Хроніка війни 2014–2020 : у 3 т. Т. 1: Від Майдану до Іловайська. Дар'я Бура, Олександр Красовицький. Харків : Фоліо, 2020. 477 с

⁵⁵ Буркут, І. Фантом «русского міра»: політологічні статті про російсько-українську війну й не тільки. Чернівці : Друк Арт, 2019. 255 с.

незаконно взяв до рук зброю, припинити бойові дії, а найманців Кремля піти додому. Гершенгорн вважав, що 76 налагоджені контакти П. Порошенка в рф та багаторічний досвід політика давали надію на вдалі переговори з Москвою.⁵⁶

У ніч на 10 червня Збройні сили України успішно відбили напад на аеропорт під Краматорськом, знищивши приблизно 40 сепаратистів. Відомості про це оприлюднили у своїх публікаціях автори Kramer і Herszenhorn у 2014 році. 12 червня ввечері було зафіксовано перетин російсько-українського кордону колоною бронетехніки. Згідно з опублікованими в мережі фотографіями та відео, переміщення танків спостерігалось в Сніжному та Донецьку. Сепаратисти стверджували, що танки були захоплені з українських складів. Президент України Петро Порошенко висловив протест проти вторгнення російських військ у телефонній розмові з Володимиром Путіним⁵⁷.

Було доведено, що росія забезпечувала сепаратистів важким озброєнням. Державний департамент США підтвердив це, а НАТО надало докази, опублікувавши фотографії трьох російських танків Т-64, що перетнули кордон з Україною поблизу Сніжного. Окрім танків, в Україну також були ввезені реактивні системи залпового вогню БМ-21 ("Град") та інші транспортні засоби. Збройні сили України швидко знищили два танки та кілька одиниць іншої техніки. Проте в ніч на 13 червня український військово-транспортний літак було збито під час приземлення в Луганську, загинуло 49 військових⁵⁸.

12 жовтня Володимир Путін наказав російським військам, розташованим біля українського кордону, повернутися на бази постійної дислокації. Це сталося вдруге, відколи він заявив про завершення навчань поблизу кордону, що включали майже 17,6 тисяч солдатів.

---

⁵⁶ Kramer, A. 'Hardening of Positions Undercuts Ukraine Peace Accord', The New York Times, 4 June

⁵⁷ Верменич, Я. Феномен пограниччя: Крим і Донбас в долі України : монографія Київ : Інститут історії України НАН України, 2018. – 368 с.

⁵⁸ Там само

На дочасних парламентських виборах в Україні 26 жовтня перемогли прозахідні політики, вибори які Росія визнала. Однак «ДНР» і «ЛНР» оголосили про свої вибори на 2 листопада. Росія підтримала результати виборів у цих самопроголошених республіках, порушуючи Мінську угоду. Президент США Барак Обама закликав Росію сприяти проведенню голосування відповідно до угоди, але Москва заперечувала свій вплив на політику сепаратистів.

США не визнали вибори на Донбасі 2 листопада, які суперечили українському законодавству. Ці вибори були фіктивними, без списків виборців, деякі бюлетені навіть приймали електронною поштою. Напередодні виборів Росія активізувала підтримку сепаратистам, направивши до Донецька важке озброєння, у тому числі ракетні комплекси. За моїми спостереженнями, ці фіктивні вибори були спрямовані на утвердження статус-кво сепаратистів. Західні країни визнали вибори нелегітимними⁵⁹.

За інформацією американського генерала Філіпа Брідлава, 250-300 російських військових продовжували залишатися в Україні. На той момент біля кордону Росія утримувала майже сім батальйонів, достатньо для впливу на регіон. 2 листопада бойовики збили спостережний дрон ОБСЄ, який фіксував рух проросійських формувань поблизу Маріуполя⁶⁰.

Кабінет Міністрів України планував припинити виплати в тимчасово окуповані частини Донецької та Луганської областей. Це стало парадоксом війни на Донбасі, адже обидві сторони — Росія та Україна — змагалися за регіон, який значною мірою залежав від субсидій. Офіційно жодна зі сторін не відмовлялася від угоди про припинення вогню, проте бої продовжувалися щодня. Київ звинуватив Росію у перекиданні військових і зброї на територію

---

⁵⁹ Власюк, О. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни : монографія. Київ : НІСД, 2017. 304 с.

⁶⁰ Завдяки Україні ми дізналися, що «Кинджали» не є «невразливими», як казав Путін» – генерал США URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-ssha-rakety-kyndzhal-32761650.html> (дата звернення: 22.10.2023)

України, зокрема у Луганську область ввійшли 16 гаубиць, 30 вантажівок із боєприпасами та солдатами, а також 32 танки.

9 листопада спостерігачі ОБСЄ підтвердили рух військової техніки без розпізнавальних знаків через територію, контрольовану сепаратистами. Під час артобстрілу Донецька вони помітили ще дві колони військової техніки. В «ДНР» стверджували, що це їхня техніка. У результаті артобстрілу загинули троє українських військових, поранено 13.

За даними американської розвідки, біля кордону розташувалися майже 45 тис. регулярних військ РФ. Російські офіцери командували на Донбасі десятками тисяч нерегулярних підрозділів. Україна закликала США про допомогу, адже слова Володимира Путіна не мали ваги. Західні країни мали сумніви у надійності обіцянок США, якщо Україна буде втрачена⁶¹.

12 листопада НАТО підтвердило дані ЗСУ та ОБСЄ про підготовку Росією до нових боїв, відправляючи війська та техніку в Україну. Москва заперечила це. Угоди про припинення вогню не дотримувалися, що спричинило засідання Ради безпеки ООН за участі України 26 листопада. Уночі 11 листопада тіла загиблих російських військових були перевезені до Росії на вантажівках. Бої тривали щодня в різних частинах Донбасу.

У результаті парламентських виборів 26 жовтня у Верховну Раду України пройшла більшість прозахідних депутатів. Однак країні потрібен був ефективний уряд та програма політичних і економічних реформ, за які боролися українці під час Революції гідності. Росія нарощувала свої сили на Донбасі, відправивши 85 машин із бронетехнікою, бійцями і боєприпасами. За три місяці після Мінської угоди ЗСУ зафіксували 3412 порушень режиму припинення вогню бойовиками.

2 грудня ОБСЄ оголосила, що українські сили і «ЛНР» згодилися припинити вогонь з 5 грудня і відвести важке озброєння з буферної зони.

---

⁶¹ Власюк, О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: вибрані наукові праці / О. С. Власюк ; Національний інститут стратегічних досліджень. Київ : НІДС, 2016. 528 с.

НАТО започаткувало сили швидкого реагування для оборони членів Альянсу в Центральній Європі, які могли стати заслоном від агресивної Росії.

За інформацією моніторингової місії ООН з прав людини, з 5 вересня до 15 грудня 2014 року на Донбасі було вбито 1357 людей. Всього ж загальна кількість загиблих склала 4707 осіб, а 10322 отримали поранення. У «ДНР» і «ЛНР» були притаманні вимагання, насильство, примусова праця, зґвалтування, викрадення, тортури, вбивства⁶².

23 грудня Верховна Рада України скасувала політику нейтралітету на шляху до активніших зв'язків і майбутнього вступу в НАТО. Наприкінці 2014 року в Мінську поновилися переговори України, Росії, «ДНР» і «ЛНР». Дві попередні зустрічі привели до перемир'я. Керівники сепаратистів вимагали автономії, інші учасники наголошували на важливості охорони східного кордону і зупинки боїв.

13 січня 2015 року ракета з «Граду» влучила в пасажирський автобус біля м. Волноваха, внаслідок чого загинуло 13 осіб, 10 поранено. Це була найсмертельніша на той час атака на цивільних.

19 січня 2015 року сепаратисти отримали військову підтримку від росії. ЗСУ відійшли з головного терміналу Донецького аеропорту, але продовжували вести бої. Бойовики знищили другий поверх аеропорту, внаслідок чого були вбиті й поранені українські військові. Правозахисники розслідували також інформацію про вбивства мирних жителів у Донецьку. За даними на той час, на Донбасі брали участь у бойових діях 9 тис. солдатів рф.

З квітня 2014 року до 23 січня 2015 року, на Донбасі внаслідок бойових дій загинуло 5086 військових і мирних жителів, за даними ООН. Ці цифри були засновані на даних лікарень і моргів, але аналітики вважали, що кількість померлих могла бути занижена. Особливо значною була кількість жертв за попередні 9 днів, що робило цей період найсмертельнішим з часу

---

⁶² Военні аспекти протидії «гібридній» агресії: досвід України : монографія / за заг. ред. : А. М. Сиротенка. Київ : Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, 2020. 176 с.

Мінської угоди. Сепаратисти захопили с. Красний Партизан на північ від Донецька.

24 січня в м. Маріуполь від ракетного обстрілу загинули 27 людей, 97 було поранено. Держсекретар США засудив атаки сепаратистів і закликав Росію не підтримувати їх. Українська влада 26 січня оголосила надзвичайний стан у Донецькій і Луганській областях. Наступного дня загинуло семеро українських військових, близько 20 було поранено. В Україні було більше 900 тис. переселенців із Донбасу, а ще 600 тис. виїхали за кордон.

27 січня артилерійські обстріли відбулися в Донецькому аеропорті, м. Авдіївка, с. Піски. ЗСУ розташувалися біля м. Дебальцеве, важливого залізничного вузла. РФ перекинула наступальну зброю, зокрема бронетранспортери, артилерію, танки Т-80 і Т-72, ракетні комплекси. За оцінками НАТО, на боці сепаратистів брали участь близько 1 тис. російських солдатів, а українська влада стверджувала, що їх значно більше. Протягом попередніх чотирьох місяців сепаратисти окупували ще 500 кв. км. Кремль прагнув замінити Мінську угоду на таку, яка зробила б сепаратистський анклав економічно прибутковим⁶³.

Таким чином, активна фаза російської агресії на сході України, що розгорнулася в період з березня 2014 по лютий 2015 року, була визначальною для подальшого розвитку ситуації в регіоні. Захоплення адміністративних будівель в Донецькій та Луганській областях сепаратистами та російськими військовими без розпізнавальних знаків, створення квазідержавних утворень і відкрите втручання росії у внутрішні справи України призвели до значного ескалації конфлікту.

Збройні Сили України змушені були вести бойові дії в умовах, коли противником були іррегулярні збройні формування, які отримували підтримку з території росії. Ситуація ускладнювалася тактикою ворога, який

---

⁶³ Вторгнення в Україну. Хроніка російської агресії / Дмитро Тимчук, Юрій Карін, Костянтин Машовець, В'ячеслав Гусаров. Київ : Брайт Букс, 2016. 240 с.

використовував партизансько-диверсійні методи, часто прикриваючись мирним населенням.

Важливо відзначити, що незважаючи на домінуючі патріотичні настрої в Україні, рф зуміла використати регіональні відмінності та розколи для подальшого загострення конфлікту. Особливо це стало помітним після захоплення Кримського півострова та подальшого вторгнення на Донбас.

Сепаратистські рухи та проголошення "ДНР" та "ЛНР" підтвердили втручання з боку росії, що було підкріплено даними соціологічних опитувань, де виявилось, що більшість місцевого населення не підтримували ідею створення незалежних "республік".

Активні бойові дії, які включали артобстріли, захоплення територій, взяття в полон спостерігачів ОБСЄ та українських військових, свідчили про ескалацію конфлікту та неефективність спроб досягнення мирного врегулювання.

Незважаючи на численні спроби України та міжнародної спільноти знайти мирне рішення конфлікту, зокрема через Мінські угоди, а також дипломатичні ініціативи, ситуація на сході України залишалася напруженою і непередбачуваною. Смерті тисяч військових і мирних жителів, поранення та масове переміщення людей підкреслювали глибину та трагічність конфлікту.

Скасування Україною політики нейтралітету та прагнення до вступу в НАТО стали відповіддю на агресивні дії росії та її втручання у внутрішні справи країни. В цілому, цей період став визначальним для розуміння сучасного конфлікту на сході України та міжнародної реакції на нього.

2.2.2. Позиційна війна (лютий 2015 – квітень 2018 рр.)

Військові дії на Донбасі, починаючи від лютого 2015 р., були, по суті, позиційною війною Росії проти України. Щодня збільшувалася кількість загиблих цивільних, яка із весни 2014 р. за підрахунками ООН сягнула понад 5,4 тис. осіб. За таких обставин 12 лютого 2015 р. під час третьої зустрічі країн «нормандської четвірки» (Україна, Франція, Німеччина, рф) підписано

нову мирну угоду в Мінську, або Мінськ-2. Попередня угода – Мінськ-1 – повністю вичерпала себе, оскільки не мала реального втілення.⁶⁴

Незабаром після підписання нової угоди знову спалахнули бойові дії, які вказували на участь Росії в атаці на українські війська в районі Дебальцевого, де загинуло 18 осіб. Обстріл артилерією в місті Щастя, неподалік Луганська, призвів до смерті 2 осіб і поранення 6. Впродовж першої доби після угоди загинуло 11 українських військових та було поранено 40, понад 30 міст і селищ зазнали артилерійських обстрілів. Російські сили протиповітряної оборони були перекинуті в ці райони, одночасно Росія готувала значний військовий контингент для сепаратистів. Перед початком режиму припинення вогню Володимир Путін прагнув захопити Дебальцеве, щоб завдати Петру Порошенку політичного удару. Росія, будучи гарантом припинення вогню, не вважала себе стороною конфлікту⁶⁵.

14 лютого Президент України наказав Збройним Силам України припинити вогонь, але сепаратисти порушили угоду в місті Дебальцеве, де в оточенні опинилися 8 тисяч українських військових. За словами керівника "ДНР" Олександра Захарченка, це місто не було включено до домовленостей. За три дні після угоди, у період з 12 по 14 лютого, Збройні Сили України втратили 18 солдатів, отримали поранення 63 особи. Крім того, 4 дитини загинули, а в Донецьку снаряд спричинив смерть 2 осіб. Посол США в Україні опублікував супутникові фотографії, які свідчили про участь росії у конфлікті. На одному із знімків видно чотири ряди буксированої артилерії та самохідну артилерійську установку. На іншому - комплекс протиповітряної оборони, а на третьому - ракетну систему.⁶⁶

---

⁶⁴ «Мінськ-1», «Мінськ-2», можливо, «Мінськ-3», а війна на Донбасі триває URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/minski-uhody-donbas-viyana/31444921.html> (дата звернення: 28.10.2023)

⁶⁵ Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції : збірник наукових праць / за заг. ред. : В. С. Курило, С. В. Савченко, О. Л. Караман. Старобільськ : ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2017. 432 с.

⁶⁶ Там само

15 лютого вранці обстріли Дебальцевого відновилися. Сепаратисти порушили режим припинення вогню у різних місцях 10 разів. Ситуація Збройних Сил України в Дебальцевому погіршувалася, оскільки єдину дорогу постачання перехопив ворог.

16-17 лютого спостерігачам ОБСЄ було відмовлено у доступі до Дебальцевого. Тим часом поблизу Маріуполя загинули 5 воїнів українського добровольчого батальйону. Державний департамент США зазначив, що режим припинення вогню був на межі зриву через дії сепаратистів і повідомив про нові колони російської техніки, які рухалися до Дебальцевого. Місто мало стратегічне значення як залізничний вузол між Донецьком і Луганськом, де тривали вуличні бої. Українська сторона вимагала припинення атак для евакуації поранених. Російські та українські офіцери не змогли домовитися про доступ спостерігачів ОБСЄ до Дебальцевого⁶⁷.

У ніч на 18 лютого українські військові залишили оточений Дебальцеве. За словами Президента України Петра Порошенка, вдалося врятувати близько 80% вояків. Наступного дня військові направилися до міста Артемівськ (нині Бахмут). Бойові дії продовжувалися, кількість жертв з обох сторін зростала.

Обговорення поразки українських військ у Дебальцевому стало предметом гострої дискусії. За офіційними даними, загинуло 13 осіб, 157 отримали поранення, більше 90 потрапили в полон, 82 зникли безвісти. Існують звіти, які свідчать про значно більші втрати. Порошенко повідомив, що з оточення вийшли 2475 військових і 200 одиниць техніки. У Дебальцевому сепаратисти виявили тіла 57 українських воїнів.

За даними, що стали відомі 19 лютого, було зафіксовано переміщення російських боєприпасів і техніки через кордон, включаючи 10 ракетних систем, понад 20 танків і автобуси з військовими. Зростання кількості

---

⁶⁷ Гібридна війна Росії проти України після Революції гідності : монографія / наук. ред. : М. Дорошка, В. Балюка ; Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Центр Східної Європи і факультет політології Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні. Київ : Ніка-Центр, 2018. 279 с.

російських військових на Донбасі викликало занепокоєння у Вашингтоні, Державний департамент США попередив, що провал режиму припинення вогню може призвести до нових санкцій проти росії. Існували побоювання, що після захоплення Дебальцевого наступною метою сепаратистів стане Маріуполь.

21 лютого відбувся обмін полоненими: 139 українців, серед яких були понад 100 захоплених у Дебальцевому, були обміняні на 52 сепаратистів. Загальна кількість ув'язнених на той момент залишалася невідомою. Сепаратисти стверджували, що у них було понад 1000 українців, українське керівництво повідомляло про понад 580 осіб. Часто такі обміни відбувалися без громадського оголошення.

"ДНР" заявила, що до 7 березня відведе важке озброєння. Проте 22 лютого було здійснено артилерійський обстріл Донецька, за що сепаратисти звинуватили Збройні Сили України. Українська сторона звітувала про обстріл села Піски поблизу Донецька та неуспішну атаку сепаратистів на село Широкине біля Маріуполя. За добу позиції українських військових були обстріляні 44 рази.

Згідно з доповіддю ООН від 2 березня, з початку військових дій на сході України в квітні 2014 року загинуло понад 6 тисяч осіб, із них 842 - з середини січня до середини лютого 2015 року. Відправка військ і озброєння з росії посилює конфлікт. Проросійські сили взяли в заручники понад 400 цивільних. Обмін полоненими за принципом "всіх на всіх", передбачений Мінськими угодами, не був реалізований. У доповіді також описано випадки порушень з боку українських правоохоронців⁶⁸.

Після підписання нової угоди про припинення вогню, відразу ж відновилися військові дії. росія приєдналася до атак сепаратистів на українські війська в районі Дебальцевого, де загинуло 18 осіб. Також відбулися артилерійські обстріли в місті Щастя, біля Луганська, в результаті

---

⁶⁸ Гібридна війна: in verbo et in praxi : монографія / під заг. ред. : Р. О. Додонова ; Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 412 с

яких загинули 2 особи, 6 отримали поранення. У першу добу після угоди було вбито 11 українських військових, поранено 40. Понад 30 міст і сіл були обстріляні сепаратистами з артилерії. Російські військові сили протиповітряної оборони були переміщені в ці райони, а Росія підготувала значний пакет військових поставок для сепаратистів. Володимир Путін прагнув захопити Дебальцеве перед початком дії режиму припинення вогню, щоб завдати Петру Порошенку політичного удару. Водночас росія виступала як гарант припинення вогню і не вважала себе учасником конфлікту⁶⁹.

14 лютого президент України віддав наказ Збройним Силам України про припинення вогню. Однак сепаратисти не дотрималися угоди в місті Дебальцеве, де в оточенні опинилися 8 тисяч українських військових. За словами керівника "ДНР" Олександра Захарченка, це місто не було включено в домовленості. Протягом трьох днів після другої Мінської угоди, з 12 по 14 лютого, Збройні Сили України втратили 18 воїнів, 63 отримали поранення. Також загинули 4 дитини, а в Донецьку снаряд вбив 2 осіб. Посол США в Україні опублікував на своїй сторінці у соцмережі супутникові фотографії, які демонстрували, що росія брала участь у бойових діях. На зображеннях видно чотири ряди буксированої артилерії та самохідну артилерійську установку, комплекс протиповітряної оборони та ракетну систему.

Наприкінці літа 2015 р. бойові дії на сході України загострилися. Європейські спостерігачі 15 серпня почули і зафіксували 184 мінометні вибухи поблизу Донецька. Спостерігачі обстежили місцевість візуально і виявили нещодавні ями від снарядів гаубиць і ракетної артилерії з обох сторін. Обабіч лінії розмежування 17 серпня померло 9 осіб. Жодна сторона не відмовилася від угоди про припинення вогню, проте продовжували застосовувати важку зброю.

---

⁶⁹ Гібридна війна: технології сугестії та контрсугестії : монографія / Олексій Валерійович Акульшин, Олександр Григорович Заруба, Лариса Феліксівна Компанцева, Сергій Сергійович Кудінов, Наталія Віталіївна Слухай; Національна академія Служби безпеки України, Інститут філології Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – Київ : Національна академія Служби безпеки України, 2018. – 235 с.

Верховна Рада України нарешті проголосувала за обіцяну в Мінську-2 автономію Донбасу 31 серпня. Тим часом біля парламенту пройшла акція протесту, в ході якої від гранати загинув поліцейський. Крім того від ушкоджень у лікарні померли ще два офіцери, 10 демонстрантів зазнали поранень. Радикалізм протестувальників увиразнив напругу в суспільстві, що не хотіло поступатися вимогам РФ.

8 вересня у своїй доповіді ООН засудила надходження військ і озброєння з РФ, що було основною перепорою для миру на сході України. За місяці бойових дій 7962 осіб померло, 17 811 поранено. За три місяці, що передували доповіді, артобстріли вбили та поранили загалом понад 400 цивільних. Якраз спала напруга на Донбасі. Україна ухвалила закони, щоб виконувати Мінську угоду. Але сепаратисти формували законодавчі, судові, правоохоронні органи та видавали паспорти своїх квазіреспублік, незаконних як за українським, так і міжнародним законодавством. Спостерігачі ОБСЄ зауважили 28 вересня, що сепаратистам 105 прийшло важке озброєння від РФ.⁷⁰

У січні 2017 року на Донбасі відновилися інтенсивні бойові дії. В результаті конфлікту загинули вісім українських та троє проросійських військових. Основною причиною боїв у цей період була боротьба за контроль над так званою «сірою зоною». Українські війська змогли зупинити наступ ворога і просунулися вперед у двох локаціях. Обидві сторони конфлікту звинувачували одна одну у загостренні ситуації.

Спостерігачі з ОБСЄ фіксували обстріли Авдіївки та активні бойові дії вздовж лінії розмежування. Зафіксовано втрати українських військових: 19 загиблих та 66 поранених станом на 29 січня 2017 року. З боку сепаратистів повідомлялося про 18 загиблих і десятки поранених. До 3 лютого ОБСЄ зафіксувала понад 1 тисячу артобстрілів біля Авдіївки.

---

⁷⁰ Головченко, В. Гібридна війна Росії проти України: історико-політичне дослідження / Володимир Головченко, Микола Дорошко. – Київ : Ніка-Центр, 2016. – 184 с.

У лютому 2017 року Володимир Путін підписав указ про визнання паспортів сепаратистських квазіутворень. Це не було офіційним визнанням «ДНР» і «ЛНР» як незалежних держав, але цей крок був початком поступової анексії цих територій росією. На цей крок вплинула міжнародна критика Кремля та блокування трьох із семи залізничних шляхів торгівлі між Донбасом і рештою України самоорганізованими групами українських націоналістів. Указ Володимира Путіна містив згадку про цю блокаду як виправдання для визнання паспортів і автомобільних номерів, виданих сепаратистами. Незважаючи на оголошене припинення вогню, спостерігалася ескалація бойових дій⁷¹.

15 березня 2017 р. влада України зупинила будь-яку торгівлю з російськими анклавом. Одягнені в камуфляжні форми озброєні українці перекрили залізничні перевезення переважно вугілля. Як оцінювали закордонні оглядачі, це негативно позначилося на мирному процесі. П. Порошенко не хотів ізоляції Донбасу, але таке бажання розколювало країну. Однак ідея зупинити торгівлю ставала популярною як можливість обтяжити ослаблену економіку РФ утриманням 3 млн мешканців підконтрольних сепаратистам регіонів.

У газеті «The New York Times» відзначили, що бойові дії, які тривали безперервно, були тягарем для 800 тис. мирних жителів, які мешкали на лінії фронту або поблизу. 100 тис. із них жили в «сірій зоні». Усього 2-3,5 млн людей були змушені переселитися через війну (в оригіналі вжито менш відповідний термін – «конфлікт»). За інформацією ООН із Донбасу в інші регіони України переїхали 1,6 млн осіб. У Москві запевняли, що до РФ виїхали 2,6 млн українців. Щодо жертв, то із середини квітня 2014 р. до середини березня 2017 р. загинуло не менше 9940, поранено 23455 людей⁷².

---

⁷¹ Дорошко, М. Неоголошені війни Росії проти України у XX – на початку XXI ст.: причини і наслідки / Микола Дорошко. – Київ : Ніка-Центр, 2018. – 192 с.

⁷² Воєнно-історичний вісник: Збірник наукових праць Національного університету оборони України. – К.: ЦП «Компринт», 2014. – Вип. 4(14). – 150 с.

Динаміка військових і цивільних втрат у війні на Донбасі з обох сторін, подані 2014–2017 рр. відображена у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Динаміка військових і цивільних втрат у війні на Донбасі з обох сторін, подані 2014–2017 рр⁷³

Станом на вказану дату		Вбитих (осіб)	Поранених (осіб)
2014 рік	4 червня	181	293
	19 червня	356	Не вказано
	28 липня	1129	3442
	18 серпня	2086	Понад 500
	29 серпня	2220	5956
	8 жовтня	3660	8756
	21 листопада	4317	9921
	15 грудня	4707	10322
	23 січня	5086	не вказано
	11 лютого	понад 5400	не вказано
	2 березня	понад 6000	не вказано
	1 червня	6417	16000
	8 вересня	7962	17811
	9 грудня	9115	20797
2016 р.	19 жовтня	близько 10000	не вказано
2017 р.	15 березня	9940	23455

Як бачимо, дві третини із наведених втрат у російсько-українській війні на Донбасі (майже 10 тис. загиблих і 23,5 тис. поранених станом на 15 березня 2017 р., або за три роки) припали на перший рік бойових дій. Адже

⁷³ Roth, 2014c; Roth і Herszenhorn, 2014c; Tavernise і Sneider, 2014; Kramer, Higgins і Herszenhorn, 2014); Cumming-Bruce, 2014c; Cumming-Bruce, 2014d; Roth, 2014k; Cumming-Bruce, 2014e; Lyman і Kramer, 2015b; MacFarquhar, 2015a; Cumming-Bruce і Gordon, 2015; Cumming-Bruce, 2015a; Cumming-Bruce, 2015b; Cumming-Bruce, 2015c; Kramer, 2016e; Kramer, 2017d.

станом на 1 червня 2015 р. в регіоні загинуло понад 6,4 тис. осіб, а отримали поранення 16 тис. осіб. Найкровопролитнішим стало перше півріччя російської агресії, коли налічили 4,7 тис. вбитих і 10,3 тис. поранених (станом на 15 грудня 2014 р.). Затяжну позиційну війну на Донбасі супроводили надзвичайні події, що виникали поза цим регіоном. Так, у ніч на 27 вересня 2017 р. на одному з найбільших складів боєприпасів ЗСУ біля Вінниці стався вибух. Частина боєприпасів із 200 тис. т здетонувала. Жертв не було, але двоє людей отримали травми. Через це потрібно було евакуювати 30 тис. місцевих жителів. Спершу офіційною причиною оголосили диверсію із застосуванням безпілотної авіації.

Подібні випадки в Україні ближче до лінії фронту відбувалися й давніше, але ця пожежа стала першою далеко від зони бойових дій. Виявилось, що головною причиною описаної події стала службова недбалість, а не диверсійні дії противника⁷⁴.

Після завершення Дебальцівської операції й підписання «Другої мінської угоди» з кінця лютого 2015 року на Донбасі почалось хитке перемир'я, регулярно порушуване провокаціями та обстрілами з боку підконтрольних російській федерації збройних формувань. В цей час впродовж кількох етапів відбулося зміцнення лінії оборони та вдосконалення системи управління військами.

З 30 квітня 2018 року розпочато операцію Об'єднаних сил, під час якої відбулось стрімке зростання тиску «гібридних» російських військ на позиції Збройних Сил України, суттєво зросла інтенсивність обстрілів позицій українських захисників. Одночасно впродовж 2019-2021 років російська федерація значно наростила військові витрати.

Зокрема, 2021 року військовий бюджет рф зріст порівняно з 2020 роком на 2,9 %, сягнувши 4,1 % валового внутрішнього продукту і склавши 65,9 млрд доларів США. Стягуючи до українських кордонів сили вторгнення під

---

⁷⁴ Інтерпретація російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях / за ред. : Володимира Кулика. – Київ : ІПЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. – 328 с.

виглядом серії військових навчань російська федерація розпочала підготовку до широкомасштабного нападу на Україну.

Одночасно Україна активізувала підготовку до відсічі агресії, нарощуючи спроможності й активізуючи дипломатичні зусилля зі стримування агресивних намірів російської федерації.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, є логічним продовженням гібридної війни, яку Росія веде проти України з 2014 року.⁷⁵

Сьогоднішня війна, має глибоке національне та державницьке значення, адже стала випробуванням для її незалежності та територіальної цілісності в рамках міжнародно визнаних кордонів. Хоча російська сторона може називати це інакше через свої медіа та офіційні заяви, для України і всієї світової спільноти це не має значення, оскільки реальність цієї війни й дії росії ясно демонструють порушення міжнародного права та основ цивілізованих відносин.

Таким чином, позиційна війна на Донбасі, яка тривала з лютого 2015 року до квітня 2018 року, була відображенням російсько-українського конфлікту. Щоденно збільшувалася кількість загиблих цивільних осіб, що до весни 2014 року за підрахунками ООН перевищила 5,4 тисячі. Незважаючи на підписання нової мирної угоди в Мінську (Мінськ-2) 12 лютого 2015 року, бойові дії відновилися, що свідчило про безпосередню участь росії в конфлікті. Зокрема, у районі Дебальцевого було зафіксовано втрати як серед українських, так і серед проросійських військових.

Впродовж наступних років ситуація на фронті залишалася напруженою з періодичними ескалаціями. Позиційні бої призводили до збільшення числа жертв та поранених з обох сторін. Значна кількість цивільного населення була змушена переселитися з зони конфлікту.

---

⁷⁵ Річниця початку масштабної війни Росії проти України: чому Захід так помилився у оцінках і прогнозах
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/masshtabna-viyana-chomu-vsi-pomylylysya-u-prohnozakh-pro-vtorhnennya-uf-v-ukrayinu/32279197.html> (дата звернення: 04.11.2023)

Рішення росії про визнання документів, виданих сепаратистськими квазідержавами, та її військова підтримка сепаратистів на Донбасі, лише поглибили конфлікт. Українська сторона, у свою чергу, зміцнювала оборонну лінію та здійснювала заходи щодо відновлення територіальної цілісності.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року стало логічним продовженням гібридної війни, розпочатої в 2014 році. Ця війна є випробуванням для незалежності та територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаних кордонів. Реальність цієї війни й дії росії ясно демонструють порушення міжнародного права та основ цивілізованих відносин, незалежно від заяв та маніпуляцій російської сторони.

2.3. Зміна сучасної парадигми державного управління в умовах військової агресії з боку рф

Збройна агресія Росії, відзначає Г.Яворська, стала довгостроковим чинником деструктивних впливів на глобальну та регіональну безпеку, на українську внутрішню політичну, економічну та соціальну реальність. У часи війни безпекові загрози перетворюються на складники життєвого оточення. Пошуки сутності війни та миру, проблеми їхньої онтології набувають поряд із теоретико-методологічним також і безпосереднє практичне значення ... Війна і мир належать до категорії явищ, що справляють потужний вплив на розвиток людської думки⁷⁶

Безпека Європейського континенту (а точніше, із погрозами керівника РФ застосувати ядерну зброю – світова безпека) порушена через події навколо України, українській державі заподіяно шкоди ворожими силами з боку рф та Білорусі. Суттєві територіальні втрати у 2014 році (Автономна Республіка Крим, значна частина Донецької та Луганської областей), бойові дії по всій Україні у 2022 році вимагають виняткових зусиль українського суспільства з усунення згубних причин цих подій та їх наслідків. Безперечно,

---

⁷⁶ Яворська Г. М. Війна і мир у сучасних парадигмах безпекових досліджень. Стратегічні пріоритети. No 1 (49), 2019. С. 110-116, с. 110

безпека є визначальною функцією держави, отже, факти великих втрат в означеній галузі вказують на те, що ця функція є враженою, а українська держава й суспільство піддалися смертельній загрозі. Українське суспільство, відзначає О.Берега, не отримало належної відповіді від влади стосовно коренів занапащеної безпеки держави та результатів аналізу причин втрат у цій галузі.⁷⁷

Новий етап науково-технічної революції, пов'язаний з інформатикою, освітою і культурою, вір-но відзначали Т.Маміраїмов та Е.Байдаров, формує процеси глобалізації, які створюють серйозні загрози національній безпеці. Якщо у національних урядів не вистачить мужності і ресурсів впливати на ці глобальні процеси, то вони виявляться втягнутими в воронку чужих цивілізацій, їх інтересів і цінностей. В кінцевому рахунку, це означає втрату головного атрибута суверенітету – національної ідентичності⁷⁸.

Верховна Рада України 7 лютого 2019 року ухвалила Закон «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)», ініційований Президентом. За відповідне рішення проголосували 334 народних депутатів. Цим документом було внесено зміни до Конституції України, якими закріплюється незворотність стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору⁷⁹. Разом з тим, на превеликий жаль, вторгнення Росії в Україну показало, що архітектура європейської безпеки має бути переглянута. А НАТО виявилось нездатним бути силою, що може зупинити агресора.

---

⁷⁷ Берега О. Конституційна безпека української держави: історико-правовий аспект. Підприємство, господарство і право. 2016. № 11. С. 162-166

⁷⁸ Лемак О.В. Українська нація і національна безпека: аспекти співвідношення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2014. №27. С. 40–44

⁷⁹ Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text> (дата звернення: 01.12.2023)

В Україні вже не перший день іде дискусія про те, чи варто нам прагнути членства в Альянсі. Хтось каже, що у разі, якщо це настільки критично для росії, цим можна поступитися. Інші дорікають, що Україна не отримала від НАТО захисту, про який мріяла. Популярною є думка про те, що замість НАТО потрібен інший формат, який давав би Україні ще твердіші гарантії захисту. Власне, останню думку просувають і офіційні посадовці.

17 березня 2022 року Президент України В. Зеленський у виступі перед Конгресом США, який транслювався через відеозв'язок, наголосив на необхідності створення нового оборонного союзу U24, оскільки чинні інституції надто повільно реагують на агресію. «Саме у цьому виступі в Конгресі я звернувся і до Сполучених Штатів, і до всіх відповідальних держав щодо створення нового об'єднання U-24. Нового союзу, який гарантуватиме, що кожен агресор отримає скоординовану відповідь світу.

Швидко та ефективно. Одразу. Не через тижні, місяці, роки, а за перші 24 години від нападу», - заявив український Президент. В.Зеленський стверджує, що, як свідчить теперішня ситуація, більше не можна довіряти чинним інституціям колективної безпеки, оскільки «бюрократи в міжнародних організаціях» так швидко не змінюються. «Тому ми повинні шукати нових гарантій. Створювати нові інструменти. Брати тих, хто має хоробрість, і робити те, чого вимагає справедливість. Ми вже довели, що можемо ро-бити історичні речі. Це не тільки наш спротив. Не лише оборона», - наголосив Президент України.

За словами Керівника Офісу Президента України А.Єрмака, треба зробити так, щоб більше ніхто навіть не думав про розв'язання загарбницьких війн. Зокрема, Україні потрібні надійні всеосяжні та зобов'язувальні гарантії безпеки. Без цього будь-які угоди з росією будуть лише перемир'ям, тим-часовим і крихким. «Отже, ми пропонуємо нову колективну угоду щодо гарантій безпеки для Укра-їни як основу формату колективного реагування на глобальні безпекові виклики», – написав Андрій Єрмак. У перспективі ці умови мають стати основою для багатостороннього

формату U-24 (United for Peace) – своєрідної служби порятунку відповідальних держав для країн, що опинились у біді. За його словами, ця служба зможе протягом 24 годин надати гуманітарну, фінансову, матеріальну та військово-технічну допомогу країні, яка зазнала агресії. І протягом доби займеться покаранням агресора шляхом запровадження дієвих та ефективних санкцій⁸⁰.

Українськи дипломат В.Єльченко підтримав ідею Зеленського про створення нового формату організації колективної безпеки U-24. Дипломат розповів, що це складний процес, але саме це може стати прототипом структури, яка хоч і не замінить ООН, але принаймні створить альтернативу, що працювати-ме. «НАТО та ЄС з'явилися як альтернативні та регіональні союзи, роль яких за останні роки сильно зросла. Потім з'явилась ОБСЄ, яка охопила Європу, і певний час вони справлялися з регіональними конфліктами на їхніх просторах. Але всьому прийшов кінець з захоплення Криму та повномасштабного вторгнення росії до України. Я скажу неприємну річ нашим партнерам, але в 2015-2016 роках Франція та Німеччина як члени Радбезу ООН заблокували резолюцію про введення миротворців ООН на Донбас», – відзначив Єльченко⁸¹.

З початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України спостерігаємо нові вектори розвитку сучасної парадигми конституціоналізму. Ліберальна доктрина, яка раніше відігравала значну роль у гуманістичних орієнтаціях держав, сьогодні потребує коректування, зокрема в контексті нового розуміння «державної безпеки». Парадигма права, хоча й діє протягом певного часу, має перманентний характер. Історія європейського права, як зауважує Г. Берман, показує, що періодично відбуваються перевороти, які ведуть до руйнації правових систем. Після вщухання бурі

---

⁸⁰ Глобальна система безпеки виявилась неспроможною, Україна показує, як побудувати кращу – Андрій Єрмак URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/02/globalna-systema-bezpeky-vyvaylas-nespromozhnoyu-ukrayina-pokazuje-yak-pobuduvaty-krashhu-andrij-yermak/> (дата звернення: 01.12.2023)

⁸¹ Право вето призвело до паралічу ООН": український дипломат назвав альтернативою U-24 URL: <https://tsn.ua/exclusive/pravo-veto-prizvelo-do-paralichu-oon-ukrayinskiy-diplomat-nazvav-alternativoyu-u-24-2056234.html> (дата звернення: 01.12.2023)

старе право відновлюється, але воно вже не є тим самим. Частина залишається незмінною, а частина змінюється, відбувається переродження правової свідомості. Загалом відчуття загальної традиції права відновлюється і навіть зміцнюється⁸².

Сучасні умови вимагають суттєвого перегляду парадигми, особливо у контексті забезпечення національної безпеки держави. Національна безпека повинна розглядатися не лише як захист від загроз, а й як урегульовані правом суспільні відносини, що відображають стан і розвиток об'єктів національної безпеки. О.Лемак вірно зазначає, що при правильному розумінні об'єктів національної безпеки та належній організації правового регулювання їх захисту, важливими стають аналіз, прогнозування та контроль громадянським суспільством стану та розвитку цих об'єктів як ключових цінностей українського народу і як мети, до якої вони прагнуть.

З початку повномасштабного вторгнення РФ на територію України ми стикаємося з новими викликами у сфері державного управління. Це вимагає перегляду підходів до сучасної парадигми конституціоналізму, зокрема, оптимізації структури органів забезпечення національної безпеки. Це передбачає реформування структурних підрозділів цих органів відповідно до чіткого визначення їх завдань та функцій, усунення дублювання діяльності, визначення оптимальної штатної чисельності служб, а також ефективного реагування на надзвичайні ситуації природного та техногенного характеру.

Необхідно також переходити від ситуативного реагування на несподівані загрози до комплексної, довгострокової і науково обґрунтованої державної політики в сфері національної безпеки, що передбачає використання прогностичних оцінок. Формування в країні стратегії та культури забезпечення національної безпеки вказує на необхідність домінування цієї політики у суспільстві. Важливо, що Україна не має сліпо копіювати моделі інших держав, а сформулювати власну, виходячи з

---

⁸² Берман, Г.Дж. Западная традиция права: эпоха формирования: [пер. с англ.] / Г.Дж. Берман. М.: Изд-во МГУ, 1994. 592 с

національних цінностей, історичного досвіду та традицій. В. Горбулін наголошує на необхідності розробки української моделі з урахуванням міжнародного досвіду для досягнення національних цілей і забезпечення національної безпеки.

Важливим аспектом сучасної парадигми конституціоналізму є також перегляд структури, ролі та місця міжнародних утворень у системі забезпечення національної безпеки, адже на практиці вони часто виявляються нездатними ефективно реалізувати свої функції.

Таким чином, зміна сучасної парадигми державного управління в умовах військової агресії з боку рф вимагає переосмислення та адаптації до нових реалій. Збройна агресія Росії стала чинником, що глибоко впливає не тільки на регіональну, але й на глобальну безпеку, призводячи до значних втрат для України. Війна та мир є фундаментальними категоріями, що впливають на розвиток людської думки та державної політики.

Безпека європейського континенту і світова безпека зазнали порушення через дії рф. Україна, зіткнувшись із значними територіальними втратами та ворожою агресією, потребує виняткових зусиль для усунення причин та наслідків цих подій. В цьому контексті безпека стає ключовою функцією держави, що потребує переосмислення та адаптації.

Новий етап науково-технічної революції, особливо у сфері інформатики та глобалізації, створює нові виклики для національної безпеки. Світові процеси можуть призвести до втрати національної ідентичності, якщо національні уряди не зможуть ефективно впливати на них.

Ухвалення змін до Конституції України у 2019 році, що закріплюють стратегічний курс держави на членство в ЄС та НАТО, свідчить про намагання країни зміцнити свій суверенітет і безпеку. Однак, агресія рф показала, що потрібен перегляд архітектури європейської безпеки і пошук нових форматів колективного реагування на агресію, таких як запропонований Україною формат U-24.

Україна стоїть перед викликом пошуку нових, ефективних гарантій безпеки, що вимагають створення нових інструментів і підходів до міжнародної безпеки. Це потребує розвитку власної моделі конституціоналізму, заснованої на національних цінностях і історичному досвіді, а також ефективного реагування на сучасні глобальні виклики.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ НОВОЇ ПАРАДИГМИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Міжнародні зусилля з відновлення територіальної цілісності України

Помітне нарощування військової присутності Росії уздовж східних кордонів України спровокувало негативну реакцію міжнародної спільноти. Дипломатичні зусилля та лідери ЄС та НАТО намагалися вплинути на дії Росії, аби запобігти подальшій агресії поза межами Криму.

Коли 13 березня 2014 року західні розвідки зафіксували концентрацію російських військ біля східного кордону України, канцлер Німеччини Ангела Меркель гостро засудила агресивну політику Москви, порівнянну з агресіями минулих століть. Вона попередила про необхідність економічних та дипломатичних відповідей від ЄС. За словами журналістів Елісон Смейл та Стівена Майерса, висловлювання Меркель свідчило про швидку зміну статусу "української кризи" (як тоді часто називали російсько-український конфлікт за кордоном) від локального до глобального рівня. Те, що спочатку розглядалося як регіональний конфлікт, тепер стало розглядатися як повномасштабне протистояння між Заходом і Сходом, що засвідчувало стратегічний розрив у відносинах між Росією, ЄС і США⁸³.

Після укладення Мінських угод в 2015 році, на Заході активно спостерігали за їх виконанням. Так, 14 квітня 2015 року міністри закордонних справ Німеччини, Франції, росії та України провели зустріч, на якій констатували невиконання умов перемир'я. Паралельно були активізовані робочі групи для вирішення політичних аспектів угоди, зокрема щодо проведення виборів у ОРДЛО. На той момент вдалося зменшити

---

⁸³ Kramer, A. (2016c) 'Bomb Wounds Russian-Backed Leader of Ukraine Separatist Region', The New York Times, 6 August. URL: <https://www.nytimes.com/2016/08/07/world/europe/bomb-wounds-russian-backed-leader-of-ukraine-separatist-region.html>

напруженість лише на двох ділянках – біля селища Широкине та руїн аеропорту Донецька.

Подальша зустріч, яка відбулася 6 травня в Мінську, не принесла позитивних результатів. 10 травня президент Росії Володимир Путін та канцлер Німеччини Ангела Меркель у Москві обговорювали реалізацію Мінських угод, однак через принципові розбіжності не досягли консенсусу. Путін наполягав на прямих переговорах України з сепаратистами, в той час як Меркель виступала за повне припинення вогню на Донбасі.

12 травня з тією ж метою у Сочі зустрілися державний секретар США Джон Керрі та Володимир Путін. Ця зустріч могла сприйматися як знак капітуляції США, оскільки спроби ізолювати Кремль не принесли результатів. Тим не менш, підтримка України з боку США залишалася незмінною. Європейський Союз також не мав наміру скасовувати антиросійські санкції, а навпаки, продовжив їх термін.

У червні 2015 року президент України Петро Порошенко звернувся до Верховної Ради з вимогою до росії виконати умови Мінських угод, зокрема, вивести війська та повернути контроль над кордоном. Він також провів прес-конференцію, спілкування з іноземними журналістами, телефонні переговори з президентом США Бараком Обамою та канцлером Німеччини Ангелою Меркель, запросив з візитом до Києва прем'єр-міністрів Канади та Японії.

Рада Безпеки ООН 5 червня обговорила виконання Мінських угод. Впливові учасники, зокрема США, критикували Росію за ігнорування угоди та небажання забезпечити режим припинення вогню. Київ не йшов на поступки, доки не було виведено російські війська та не повернуто контроль над кордоном. У той період були значні втрати серед українських військових під час відбиття атаки російських бойовиків біля Мар'їнки⁸⁴.

З кінця літа 2015 року війна на Донбасі знову загострилася. Намагаючись втілити Мінські угоди в життя, ФРН, Франція та Україна 24

---

⁸⁴ Інформаційні чинники системи інтеграторів Донбасу і Криму в загальноукраїнській єдності : монографія / авт. кол. : В. Горовий, О. Онищенко, М. Закіров, А. Матвійчук, Ю. Половинчак, С. Полтавець, С. Горова, В. Попик ; НАН України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Київ, 2016. 201 с.

серпня зустрілися у Берліні. Президент України Петро Порошенко акцентував увагу на гуманітарній кризі на територіях, окупованих сепаратистами. Канцлер Німеччини Ангела Меркель наголошувала на необхідності реалізації режиму припинення вогню, виходячи з великої кількості жертв на Донбасі. Росія наполягала на виконанні Мінських угод за своїми умовами.

Початок вересня 2015 року був відзначений певним затишшям на Донбасі. Однак до кінця місяця російська сторона надіслала сепаратистам нову партію артилерії і боєприпасів. Лідери "нормандської четвірки" зібралися 2 жовтня у Парижі для чергового раунду переговорів, де обговорювалися, зокрема, питання місцевих виборів на Донбасі.

18 грудня 2015 року Євросоюз продовжив економічні санкції проти Росії на шість місяців. На Донбасі після декількох місяців відносного затишшя знову відновилися бойові дії. Справа української льотчиці Надії Савченко, яку засудили у Росії, стала символом напруження у відносинах між Кремлем і Заходом. Під міжнародним тиском Надію Савченко звільнили і повернули до України у травні 2016 року.

П'ята зустріч "нормандської четвірки" відбулася 19 жовтня 2016 року у Берліні. Однак вона не принесла суттєвих результатів. Зустріч міністрів закордонних справ країн учасниць "нормандського формату" знову спрямовувалася на виконання Мінських угод, але відчутного прогресу досягти не вдалося.

На початку 2017 року на Донбасі відновилися активні бої. Посол США в ООН Ніккі Гейлі критикувала Росію за загострення ситуації на Донбасі. У той же час президент США Дональд Трамп шукав шляхи покращення відносин із Росією, що викликало занепокоєння в Україні. У лютому 2017 року на Мюнхенській конференції з безпеки віце-президент США Майкл Пенс підкреслив відповідальність росії за війну на Донбасі. Президент України Петро Порошенко засудив дії росії, зокрема, визнання паспортів

"ДНР" і "ЛНР". У червні 2017 року США посилили тиск на Росію новими санкціями⁸⁵.

В кінці серпня 2017 року, міністр оборони США Джеймс Маттіс оголосив про плани зміцнення оборонних можливостей України, включаючи поставки протитанкових ракет «Джевелін», на загальну суму 50 мільйонів доларів. Цей крок розглядався як частина ширшого американського плану стримування російської агресії у контексті сучасних геополітичних конфліктів.

З того часу і до квітня 2018 року дипломатичні зусилля щодо вирішення російсько-українського конфлікту перебували поза основним полем зору міжнародної спільноти. 19 квітня 2018 року сенатор США Корі Гарднер, член комітету з міжнародних відносин, висловився за включення Росії до списку країн-спонсорів тероризму. Одним з його аргументів була згадка про агресію росії проти України, яка, на його думку, є незаконною та неморальною, і на яку міжнародна спільнота не змогла адекватно відреагувати.

Сьогодні міжнародні зусилля щодо відновлення територіальної цілісності України зосереджені на двох ключових напрямках: дипломатичному тиску на російську федерацію для припинення її агресії та надання Україні всебічної допомоги, включаючи військову, економічну та гуманітарну підтримку. Міжнародна спільнота активно підтримує суверенітет і територіальну цілісність України, що закріплено в резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, Ради Безпеки ООН, Європейського Парламенту та інших міжнародних інституціях.

Дипломатичні зусилля міжнародних партнерів України включають запровадження санкцій проти росії, політичну підтримку через офіційні заяви та резолюції, а також створення міжнародних груп підтримки. У військовому плані Україні надається широкий спектр допомоги, включаючи збройні

---

⁸⁵ Коваленко Н. В. Адміністративно-правовий режим антитерористичної операції в Україні : монографія / Н. В. Коваленко, Ю. О. Легеца, О. В. Маковська ; Запорізький національний університет. – Херсон : Гельветика, 2017. – 180 с.

системи для протидії агресії, підготовку військових та підтримку в зміцненні обороноздатності.

Економічна допомога міжнародних партнерів спрямована на підтримку української економіки та допомогу населенню, постраждалому від конфлікту. Вона включає кредити, гранти, а також співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями. Гуманітарна допомога полягає у доставці продовольства, води, медикаментів, підтримці дітей, які залишилися без батьків, та наданні психологічної підтримки.

Міжнародні зусилля важливі для забезпечення безпеки та стабільності в Європі та допомагають Україні протистояти агресії та відстоювати свої права. Успіх цих зусиль залежить від консолідації зусиль міжнародної спільноти та волі України боротися за свою свободу.

Таким чином, міжнародні зусилля з відновлення територіальної цілісності України виявилися множинними і багатогранними, спрямовані на два основних напрямки: дипломатичний тиск на РФ та комплексну підтримку України. Ці зусилля включають політичну, економічну та військову підтримку, спрямовану на зміцнення суверенітету та незалежності України.

Міжнародна спільнота активно підтримує Україну, визнаючи її право на територіальну цілісність, що підтверджується резолюціями та заявами провідних міжнародних організацій. Дипломатичні зусилля включають запровадження санкцій проти Росії, політичну підтримку через офіційні заяви, створення міжнародних груп для надання допомоги Україні. Військова допомога включає постачання зброї та підготовку військових, а економічна та гуманітарна допомога спрямована на підтримку української економіки та допомогу постраждалому від конфлікту населенню.

Слід підкреслити, що успіх міжнародних зусиль у великій мірі залежить від єдності та рішучості міжнародної спільноти, а також від рішучості України у боротьбі за свою незалежність і суверенітет. Ця спільна робота є ключовою для забезпечення безпеки та стабільності в Європі, а також для протистояння Україною агресії та захисту своїх прав і свобод.

3.2. Адаптація публічного управління до змінених умов безпеки

Адаптація публічного управління України до змінених умов безпеки в контексті російсько-української війни вимагає від уряду значних зусиль, спрямованих на забезпечення національної безпеки та стабільності країни. Це передбачає переосмислення стратегічних пріоритетів, оптимізацію внутрішніх процесів та адаптацію до швидкозмінних обставин.

Основні напрямки адаптації публічного управління відображено на рис.3.1.

Рис.3.1. Основні напрямки адаптації публічного управління

Зміцнення обороноздатності України є ключовим напрямком державної політики, що спрямований на розвиток та модернізацію збройних сил країни. Цей процес включає в себе оновлення військового обладнання, впровадження новітніх технологій, а також підготовку та навчання військового персоналу.

Окрім того, велика увага приділяється залученню іноземних інвестицій та розширенню міжнародного військово-технічного співробітництва. Це дозволяє Україні не тільки отримувати сучасне озброєння та техніку, але й обмінюватися досвідом з провідними країнами світу у сфері оборони.

Одним із важливих аспектів зміцнення обороноздатності є підвищення ефективності мобілізаційних ресурсів. Це включає в себе оптимізацію процедур мобілізації, підготовку резервістів, а також розробку та впровадження ефективних систем логістики та забезпечення військ необхідними ресурсами в умовах можливого конфлікту.

Паралельно із зміцненням обороноздатності відбувається активне реформування сектору безпеки і оборони країни. Цей процес охоплює оновлення законодавства в сфері національної безпеки, що відповідає сучасним викликам та загрозам. Також важливою складовою є реформування внутрішніх силових структур, що включає в себе не тільки переоснащення та підвищення ефективності роботи цих організацій, але й введення нових стандартів управління та контролю.

Особливу увагу приділяється посиленню контррозвідувальної діяльності. Це передбачає розвиток здібностей до виявлення та нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз, зміцнення кібербезпеки, а також покращення системи збору та аналізу інформації. Реформування сектору безпеки і оборони є невід'ємною частиною забезпечення національної безпеки та суверенітету України в умовах поточних викликів і загроз.

На нашу думку, важливість економічної стабілізації та відновлення в умовах російсько-українського конфлікту не може бути переоцінена. Основоположним є розробка та реалізація всебічних програм економічної підтримки, які мають враховувати специфіку постконфліктного відновлення. В цьому контексті, залучення міжнародної допомоги відіграє ключову роль у реструктуризації пошкодженої інфраструктури, особливо в зонах, що зазнали найбільшого ураження від конфлікту. Потрібно акцентувати увагу на

створенні умов для відродження економічної активності та стимулюванні інвестицій, забезпечуючи тим самим сталий розвиток регіонів.

Паралельно з економічною стабілізацією, політична та дипломатична робота є невід'ємною складовою процесу врегулювання конфлікту. Активізація дипломатичних зусиль спрямована на формування міжнародної коаліції підтримки, що може сприяти мирному врегулюванню ситуації. Важливим є також просування національних інтересів України на міжнародних платформах, використання дипломатичних механізмів для забезпечення міжнародного права та збереження суверенітету.

Щодо соціальної адаптації та підтримки, важливим є надання комплексної допомоги ветеранам війни, внутрішньо переміщеним особам та іншим категоріям населення, які постраждали внаслідок конфлікту. Це охоплює не лише соціальну та медичну підтримку, а й психологічну допомогу, спрямовану на соціальну інтеграцію та адаптацію цих осіб у поствоєнному суспільстві. Важливим є створення умов для ефективної реінтеграції ветеранів та постраждалих, розвиток соціальних програм, які б сприяли їх поверненню до повноцінного життя в мирних умовах.

У контексті російсько-української війни, інформаційна безпека виходить на перший план як критично важливий аспект національної безпеки. Розвиток ефективної системи інформаційної безпеки необхідний для протидії пропаганді та дезінформації, які часто використовуються як засоби гібридної війни. Зміцнення власних інформаційних ресурсів, включаючи як традиційні, так і нові медіа, є ключовим для забезпечення об'єктивної та точної інформації громадянам. Підвищення медіаграмотності населення є також важливим кроком, який допомагає людям критично сприймати інформацію, розрізняти факти від маніпуляцій та фейків.

Розвиток громадянського суспільства в Україні відіграє важливу роль у процесі зміцнення демократії та встановлення миру. Залучення громадян до процесів прийняття рішень на різних рівнях, від місцевого до національного, сприяє підвищенню відповідальності та прозорості управління. Підтримка

ініціатив, спрямованих на мирне врегулювання конфлікту, є важливою для досягнення сталого миру та відновлення. Зміцнення громадянської свідомості та активізація громадського контролю допомагають забезпечити, щоб дії уряду та інших органів влади відповідали інтересам громадян та сприяли захисту їхніх прав.

Таким чином, адаптація публічного управління до змінених умов безпеки в Україні в контексті російсько-української війни є багатовекторним та комплексним процесом. Зміцнення обороноздатності та реформування сектору безпеки і оборони є критично важливими для захисту національного суверенітету та цілісності країни. Розвиток та модернізація збройних сил, залучення іноземних інвестицій, підвищення ефективності мобілізаційних ресурсів є ключовими для підтримки здатності країни адекватно реагувати на зовнішні загрози.

Економічна стабілізація і відновлення, реалізація програм економічної підтримки та відновлення інфраструктури у зонах конфлікту відіграють вирішальну роль у підвищенні стійкості країни до зовнішніх викликів та швидкому відновленні постраждалих регіонів. Політична та дипломатична робота спрямована на залучення міжнародної підтримки, пошук шляхів мирного врегулювання конфлікту та просування інтересів України на міжнародних аренах.

Соціальна адаптація та підтримка, особливо в контексті допомоги ветеранам війни, внутрішньо переміщеним особам та постраждалому населенню, є важливими для забезпечення соціальної стабільності та сприяння мирному процесу. Інформаційна безпека, зокрема, розвиток системи інформаційної безпеки та медіаграмотності населення, є критично важливою для протидії дезінформації та зовнішнім інформаційним впливам.

Отже, усі ці аспекти в сукупності формують стратегічний підхід до адаптації публічного управління України у відповідь на виклики та загрози, пов'язані з російсько-українським конфліктом, та сприяють забезпеченню стабільності та безпеки країни.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на основі нашого дослідження можемо зробити наступні висновки:

1) історичний розвиток поняття міжнародної безпеки свідчить про його глибоку трансформацію та еволюцію. Від класичних визначень, які переважно обмежувались військовою термінологією, міжнародна безпека розширилась до більш комплексного і багатогранного поняття. Сучасне розуміння міжнародної безпеки охоплює не лише військові аспекти, але й політичні, економічні, соціальні та екологічні фактори, які впливають на стабільність та безпеку держав на глобальному рівні.

Розвиток міжнародного права та дипломатії, особливо з появою таких історичних документів, як «Пакт Бріана – Келлога» та заснування Ліги Націй, вказує на зростаюче усвідомлення необхідності міжнародного співробітництва та колективних дій у питаннях миру та безпеки. Проте, історія показує, що лише кодифікація принципів у міжнародному праві не завжди є достатньою для запобігання конфліктам чи війнам.

Сучасні виклики та загрози, які впливають на глобальну безпеку, включають широкий спектр питань – від екологічних криз та глобального потепління до енергетичних конфліктів, демографічних змін та космічного забруднення. Це свідчить про необхідність багатовимірного підходу до забезпечення міжнародної безпеки, який би враховував всі аспекти сучасного світового порядку.

Розуміння взаємозв'язку між національною та міжнародною безпекою, а також поява нових концепцій всебічної міжнародної безпеки в кінці ХХ століття, подальше їх розвиток у ХХІ столітті, підкреслюють динамічний характер цього поняття. Сучасна наука і методи аналізу підкреслюють, що ефективне забезпечення міжнародної безпеки вимагає комплексного підходу, який включає не лише військові, але й політичні, економічні, соціальні та екологічні стратегії.

Отже, політика глобальної безпеки в сучасному світі вимагає активної участі та координації зусиль всіх суб'єктів міжнародних відносин. Різноманітність сучасних глобальних загроз та проблем вимагає уніфікованого підходу та спільних зусиль для їх розв'язання. Така універсальна проблематика включає в себе не лише питання військової безпеки, але й соціальні, економічні, екологічні та інші аспекти, які взаємопов'язані та мають глобальний вплив;

2) міжнародні організації відіграють важливу роль у забезпеченні міжнародної безпеки, що обумовлено їх багатогранною діяльністю та впливом на світову політику. Вони надають консультації, інформацію, фінансують навчання та проекти, спрямовані на підвищення безпеки та розвиток демократичного нагляду. Значення міжнародних організацій зросло з 1990-х років, коли вони усвідомили необхідність дій у сфері безпеки, особливо у контексті конфліктів.

Сучасна ситуація в світі, яка характеризується напруженістю та загрозою глобальних конфліктів, вимагає максимальної мобілізації ресурсів та зусиль для зниження напруги та знаходження шляхів врегулювання конфліктів. Однак, випадки, як війна Росії проти України, підкреслюють обмеження та виклики, з якими стикаються міжнародні організації, зокрема ООН та її Рада Безпеки. Незважаючи на зусилля та ініціативи, Рада Безпеки часто стикається з політичними перепонами, що підривають її ефективність у вирішенні міжнародних конфліктів.

Організації, такі як Європейський Союз, Рада Європи, Світовий банк, Transparency International, та Організація з безпеки та співробітництва у Європі, вносять важливий вклад у процеси реформування сектору безпеки та керівництва на різних рівнях, забезпечуючи підтримку та ресурси для вирішення безпекових питань.

Рада Безпеки ООН, будучи ключовим органом у сфері міжнародної безпеки, має значний досвід у проведенні миротворчих операцій. Проте, неефективність у вирішенні деяких конфліктів, зокрема в Україні,

підкреслює необхідність реформи та зміни підходів у роботі цього органу. Враховуючи складність сучасних міжнародних відносин, міжнародним організаціям необхідно адаптуватися до нових викликів, забезпечуючи ефективні механізми реагування та вирішення конфліктів.

3) проблеми розвитку системи національної безпеки України набувають важливого значення в контексті сучасних глобалізаційних викликів і геополітичних реалій. Загрози національній безпеці, що виникають в результаті зовнішнього та внутрішнього тиску, вимагають комплексного підходу та ефективного управління. Україна, знаходячись на перехресті Західної та Східної цивілізацій, має особливу відповідальність за розробку та впровадження нових стратегій національної безпеки.

З огляду на комплексність проблем національної безпеки, важливо враховувати досвід інших країн та міжнародні тенденції. Проте, українська модель національної безпеки повинна базуватися на власних національних інтересах та специфіці. О. Пучков та інші експерти підкреслюють, що ключовими елементами національної безпеки є правове регулювання, впровадження сучасних технологій та міжнародне співробітництво.

Національна безпека України зіштовхується з різноманітними викликами, включно з політичним та економічним тиском з боку Росії, демографічними змінами, торгівлею людьми, нелегальною міграцією та іншими глобальними загрозами. В умовах цих викликів Україна потребує розробки нових стратегій національної безпеки, що враховують як внутрішні, так і зовнішні фактори.

Зауваження О. Козенка щодо необхідності впровадження передових спеціально-технічних засобів та розвитку міжнародного співробітництва в сфері безпеки вказують на важливість інтеграції України у світовий безпековий контекст. Водночас, країна повинна зберігати свій суверенітет та самостійність у прийнятті рішень, що стосуються національної безпеки.

Отже, для забезпечення ефективної національної безпеки України потрібен комплексний підхід, що включає розробку та впровадження нових

законодавчих ініціатив, інтенсифікацію міжнародного співробітництва та адаптацію до змінюваних глобальних умов;

4) політичний та історичний контекст російсько-українського конфлікту вимагає глибокого аналізу, який включає в себе як етичні, так і практичні аспекти. Науковці зіткнулися з необхідністю самостійно ухвалювати етичні рішення щодо оцінки агресії Росії проти України, що створює поляризацію в інтелектуальних середовищах. Важливо пам'ятати про ризики, пов'язані з емоційною залученістю та самоцензурою, які можуть впливати на об'єктивність досліджень.

Конфлікт між Україною та росією, що розпочався в 2014 році, представляє собою складне поєднання воєнного, економічного та інформаційного впливу. Його особливістю є використання силових операцій для створення соціального хаосу, а також активне залучення недержавних виконавців, таких як іноземні бойовики та колаборанти.

Теоретичний аналіз конфлікту підкреслює його як смислову війну, де основну роль відіграють не факти, а інтерпретації подій. Війна спричинила значні зміни в українському суспільстві та державі, зокрема у сприйнятті "спільної історії" з росією. Водночас Україна проявила велику стійкість, зберігши свій статус суверенної держави та протистоячи агресору.

Конфлікт також сприяв усвідомленню Україною необхідності реформ та демократичних перетворень. Військове посилення країни спрямоване на відновлення контролю над окупованими територіями та зміцнення ролі України як захисника демократичних цінностей західної цивілізації;

5) активна фаза російської агресії на сході України, що розгорнулася в період з березня 2014 по лютий 2015 року, була визначальною для подальшого розвитку ситуації в регіоні. Захоплення адміністративних будівель в Донецькій та Луганській областях сепаратистами та російськими військовими без розпізнавальних знаків, створення квазідержавних утворень і відкрите втручання росії у внутрішні справи України призвели до значного ескалації конфлікту.

Збройні Сили України змушені були вести бойові дії в умовах, коли противником були іррегулярні збройні формування, які отримували підтримку з території росії. Ситуація ускладнювалася тактикою ворога, який використовував партизансько-диверсійні методи, часто прикриваючись мирним населенням.

Важливо відзначити, що незважаючи на домінуючі патріотичні настрої в Україні, рф зуміла використати регіональні відмінності та розколи для подальшого загострення конфлікту. Особливо це стало помітним після захоплення Кримського півострова та подальшого вторгнення на Донбас.

Сепаратистські рухи та проголошення "ДНР" та "ЛНР" підтвердили втручання з боку росії, що було підкріплено даними соціологічних опитувань, де виявилось, що більшість місцевого населення не підтримували ідею створення незалежних "республік".

Активні бойові дії, які включали артобстріли, захоплення територій, взяття в полон спостерігачів ОБСЄ та українських військових, свідчили про ескалацію конфлікту та неефективність спроб досягнення мирного врегулювання.

Незважаючи на численні спроби України та міжнародної спільноти знайти мирне рішення конфлікту, зокрема через Мінські угоди, а також дипломатичні ініціативи, ситуація на сході України залишалася напруженою і непередбачуваною. Смерті тисяч військових і мирних жителів, поранення та масове переміщення людей підкреслювали глибину та трагічність конфлікту.

Скасування Україною політики нейтралітету та прагнення до вступу в НАТО стали відповіддю на агресивні дії росії та її втручання у внутрішні справи країни. В цілому, цей період став визначальним для розуміння сучасного конфлікту на сході України та міжнародної реакції на нього.

Позиційна війна на Донбасі, яка тривала з лютого 2015 року до квітня 2018 року, була відображенням російсько-українського конфлікту. Щоденно збільшувалася кількість загиблих цивільних осіб, що до весни 2014 року за підрахунками ООН перевищила 5,4 тисячі. Незважаючи на підписання нової

мирної угоди в Мінську (Мінськ-2) 12 лютого 2015 року, бойові дії відновилися, що свідчило про безпосередню участь росії в конфлікті. Зокрема, у районі Дебальцевого було зафіксовано втрати як серед українських, так і серед проросійських військових.

Впродовж наступних років ситуація на фронті залишалася напруженою з періодичними ескалаціями. Позиційні бої призводили до збільшення числа жертв та поранених з обох сторін. Значна кількість цивільного населення була змушена переселитися з зони конфлікту.

Рішення росії про визнання документів, виданих сепаратистськими квазідержавами, та її військова підтримка сепаратистів на Донбасі, лише поглибили конфлікт. Українська сторона, у свою чергу, зміцнювала оборонну лінію та здійснювала заходи щодо відновлення територіальної цілісності.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року стало логічним продовженням гібридної війни, розпочатої в 2014 році. Ця війна є випробуванням для незалежності та територіальної цілісності України в межах міжнародно визнаних кордонів. Реальність цієї війни й дії росії ясно демонструють порушення міжнародного права та основ цивілізованих відносин, незалежно від заяв та маніпуляцій російської сторони;

б) зміна сучасної парадигми державного управління в умовах військової агресії з боку рф вимагає переосмислення та адаптації до нових реалій. Збройна агресія Росії стала чинником, що глибоко впливає не тільки на регіональну, але й на глобальну безпеку, призводячи до значних втрат для України. Війна та мир є фундаментальними категоріями, що впливають на розвиток людської думки та державної політики.

Безпека європейського континенту і світова безпека зазнали порушення через дії рф. Україна, зіткнувшись із значними територіальними втратами та ворожою агресією, потребує виняткових зусиль для усунення причин та наслідків цих подій. В цьому контексті безпека стає ключовою функцією держави, що потребує переосмислення та адаптації.

Новий етап науково-технічної революції, особливо у сфері інформатики та глобалізації, створює нові виклики для національної безпеки. Світові процеси можуть призвести до втрати національної ідентичності, якщо національні уряди не зможуть ефективно впливати на них.

Ухвалення змін до Конституції України у 2019 році, що закріплюють стратегічний курс держави на членство в ЄС та НАТО, свідчить про намагання країни зміцнити свій суверенітет і безпеку. Однак, агресія РФ показала, що потрібен перегляд архітектури європейської безпеки і пошук нових форматів колективного реагування на агресію, таких як запропонований Україною формат U-24.

Україна стоїть перед викликом пошуку нових, ефективних гарантій безпеки, що вимагають створення нових інструментів і підходів до міжнародної безпеки. Це потребує розвитку власної моделі конституціоналізму, заснованої на національних цінностях і історичному досвіді, а також ефективного реагування на сучасні глобальні виклики;

7) міжнародні зусилля з відновлення територіальної цілісності України виявилися множинними і багатогранними, спрямовані на два основних напрямки: дипломатичний тиск на РФ та комплексну підтримку України. Ці зусилля включають політичну, економічну та військову підтримку, спрямовану на зміцнення суверенітету та незалежності України.

Міжнародна спільнота активно підтримує Україну, визнаючи її право на територіальну цілісність, що підтверджується резолюціями та заявами провідних міжнародних організацій. Дипломатичні зусилля включають запровадження санкцій проти Росії, політичну підтримку через офіційні заяви, створення міжнародних груп для надання допомоги Україні. Військова допомога включає постачання зброї та підготовку військових, а економічна та гуманітарна допомога спрямована на підтримку української економіки та допомогу постраждалому від конфлікту населенню.

Слід підкреслити, що успіх міжнародних зусиль у великій мірі залежить від єдності та рішучості міжнародної спільноти, а також від

рішучості України у боротьбі за свою незалежність і суверенітет. Ця спільна робота є ключовою для забезпечення безпеки та стабільності в Європі, а також для протистояння Україною агресії та захисту своїх прав і свобод;

8) адаптація публічного управління до змінених умов безпеки в Україні в контексті російсько-української війни є багатовекторним та комплексним процесом. Зміцнення обороноздатності та реформування сектору безпеки і оборони є критично важливими для захисту національного суверенітету та цілісності країни. Розвиток та модернізація збройних сил, залучення іноземних інвестицій, підвищення ефективності мобілізаційних ресурсів є ключовими для підтримки здатності країни адекватно реагувати на зовнішні загрози.

Економічна стабілізація і відновлення, реалізація програм економічної підтримки та відновлення інфраструктури у зонах конфлікту відіграють вирішальну роль у підвищенні стійкості країни до зовнішніх викликів та швидкому відновленні постраждалих регіонів. Політична та дипломатична робота спрямована на залучення міжнародної підтримки, пошук шляхів мирного врегулювання конфлікту та просування інтересів України на міжнародних аренах.

Соціальна адаптація та підтримка, особливо в контексті допомоги ветеранам війни, внутрішньо переміщеним особам та постраждалому населенню, є важливими для забезпечення соціальної стабільності та сприяння мирному процесу. Інформаційна безпека, зокрема, розвиток системи інформаційної безпеки та медіаграмотності населення, є критично важливою для протидії дезінформації та зовнішнім інформаційним впливам.

Отже, усі ці аспекти в сукупності формують стратегічний підхід до адаптації публічного управління України у відповідь на виклики та загрози, пов'язані з російсько-українським конфліктом, та сприяють забезпеченню стабільності та безпеки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Прохоров А. М. Великий енциклопедичний словник. Вид № 3. 2004. 1456 с
2. Політична наука: словник-довідник. Санжаревський І. І. Вид №6.. Тамбов. 2016. 1290 с
3. Shifting Paradigm of War: Hybrid warfare. Turkish National Defense University. Istanbul URL:<https://www.msu.edu.tr/eng/Documents/Hybrid%20Warfare.pdf> (дата звернення: 20.09.2023)
4. Ліга Націй та її історична роль URL:<http://kimo.univ.kiev.ua/MVZP/47.htm> (дата звернення: 21.09.2023)
5. Стівен Пінк. Просвітництво сьогодні. Аргументи на користь розуму, науки та прогресу. «Наш формат». 560 с.
6. Статут ООН. Департамент громадської інформації ООН. Київ URL:https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 22.09.2023)
7. Барна, О. С. Інформаційний простір України як чинник суспільної консолідації в умовах гібридної війни. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2019. Вип. 86.С. 365–376.
8. V. Vlasiuk. HYBRID WAR, INTERNATIONAL LAW AND EASTERN UKRAINE. European political and law discourse. 2015. ISSN 2336-5439 URL:<https://eppd13.cz/wpcontent/uploads/2015/2015-2-4/04.pdf> (дата звернення: 25.09.2023)
9. Міжнародне право. Особлива частина: навчальний посібник для студентів юр. факультетів та ВНЗ. І. І. Лукашук. Академія правових вчень. Вид. №3. 2005.
10. Paleri, Prabhakaran. National Security: Imperatives And Challenges. New Delhi: Tata McGraw-Hill. p. 521. ISBN 978-0-07-065686-4.
11. Міжнародне публічне право: підручник. за ред.. Д. К. Бекашева. 2012.

12. Міжнародні організації URL:<https://securitysectorintegrity.com/uk/%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82%D0%B8-%D1%82%D0%B0%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97/%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96-%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97/> (дата звернення: 27.09.2023)

13. Питання безпеки людини в контексті реформування безпекового сектору країн Східної Європи URL:<http://fes.kiev.ua/n/cms/fileadmin/upload2/13421.pdf> (дата звернення: 30.09.2023)

14. Ефективність Ради Безпеки ООН у підтримці миру та безпеки URL:<https://www.cirps.com/post/%D0%B5%D1%84%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8-%D0%BE%D0%BE%D0%BD-%D1%83%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%86%D1%96-%D0%BC%D0%B8%D1%80%D1%83-%D1%82%D0%B0-%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8> (дата звернення: 30.09.2023)

15. Статут Організації Об'єднаних Націй URL:https://unic.un.org/around-world/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 30.09.2023)

16. Роль Ради Безпеки ООН у підтримці міжнародного миру та безпеки в сучасному світі та оцінка її ефективності на прикладі України URL:<https://censs.org/rol-rady-bezpeky-oon-u-pidtrymtsi-mizhnarodnoho-myru-ta-bezpeky-v-suchasnomu-sviti-ta-otsinka-yiyi-efektyvnosti-na-prykladi-ukrayiny/> (дата звернення: 05.10.2023)

17. 75 років ООН: чи є організація все ще ефективною? І так, і ні URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/chy-ye-oon-efectyvnoyu/30906554.html> (дата звернення: 06.10.2023)

18. РФ залишається членом ООН, незважаючи на свої дії, що суперечать міжнародним нормам URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3380839-rosia-samozvanec-u-radi-bezpeki-oon.html> (дата звернення: 06.10.2023)

19. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - A Concept for European Community support for security sector reform URL: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A52006DC0253> (дата звернення: 06.10.2023)

20. European Court of Human Rights URL: https://www.coe.int/t/democracy/migration/bodies/echr_en.asp (дата звернення: 06.10.2023)

21. The european court of human rights in facts & figures URL: <https://chat.openai.com/c/73d4b0e1-bf2c-493f-b507-1477707d81cd> (дата звернення: 06.10.2023)

22. Together, we create better policies for better lives URL: <https://www.oecd.org/about/> (дата звернення: 06.10.2023)

23. Factsheet: What is the OSCE? URL: <https://www.osce.org/whatistheosce/factsheet> (дата звернення: 06.10.2023)

24. Security Sector Governance and Reform: Guidelines for OSCE Staff URL: <https://www.osce.org/secretariat/231176> (дата звернення: 06.10.2023)

25. Development Assistance Committee (DAC) URL: <https://www.oecd.org/dac/development-assistance-committee/> (дата звернення: 06.10.2023)

26. Holding power to account – a global strategy against corruption 2021-2030 URL: <https://www.transparency.org/en/the-organisation/our-strategy> (дата звернення: 06.10.2023)

27. Про діяльність Transparency International у сфері оборони та безпеки
URL:

http://www.transparency.org/whatwedo/activity/our_work_on_defence_and_security (дата звернення: 06.10.2023)

28. Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization URL:

https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf (дата звернення: 06.10.2023)

29. For more information on NATO BI Programme URL:
<https://buildingintegrity.hq.nato.int/Default.aspx> (дата звернення: 06.10.2023)

30. Моргалюк О.В. Проблема забезпечення національної безпеки в умовах

глобалізації. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11323/1/Morgalyuk_425-428.pdf (дата звернення: 20.10.2023)

31. Мелеганіч Г.І. Безпекова стратегія України в умовах сучасних міжнародних викликів та загроз. Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». №5. 2015. URL:http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2518/224 (дата звернення: 20.10.2023)

32. Юськів Х.В. Нові виклики та загрози для системи національної безпеки держави в умовах трансформації системи міжнародних відносин на глобальному й регіональному рівнях: теоретико-методологічні та прикладні аспекти. Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». 2016. № 11. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2903/2602 (дата звернення: 20.10.2023)

33. Смолянчук В. Ф. Системні засади національної безпеки України. Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Політологія. 2018. № 2. С. 107-126

34. Іжа М. М., Овчаренко Ю.О. Державна політика щодо стратегій забезпечення національної безпеки України. Теоретичні та прикладні питання державотворення. 2011. Вип. 8. С. 10-24.

35. Патійчук В. О. Міжнародна та регіональна безпека: словник-довідник для магістрів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньо-професійних програм «Міжнародні відносини», «Регіональні студії» та «Суспільні комунікації». Луцьк : ФОП Іванюк В. П., 2021. 54 с

36. Біденко А. Законодавчі аспекти управління українською національною безпекою. Політичний менеджмент. 2006. № 1. С. 128-139

37. Пучков О. О. Нормативні засади правопорядку у сфері національної безпеки України. Актуальні проблеми держави і права. 2016. Вип. 77. С. 173-179

38. Козенко О.О. Нормативно-правове регулювання міжнародного співробітництва в сфері спеціально-технічного забезпечення національної безпеки в Україні. Інформація і право. 2015. № 3(15). С. 72-77

39. Вонсович О. Стан національної безпеки України в сучасній геополітичній ситуації. Політичний менеджмент. 2012. № 1-2. С. 177-185

40. Смолій, В., Кульчицький, С. і Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи (Аналітична доповідь). Київ: Ін-т історії України НАН України, 2016.

41. Георгій Почепцов: «Війна четвертого покоління – це війна культур» URL: <https://detector.media/withoutsection/article/123918/2017-03-09-georgiy-pocheptsov-viyna-chetvertogo-pokolinnya-tse-viyna-kultur/> (дата звернення: 22.10.2023)

42. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Клочко. Харків., 2016. 496 с.

43. Почепцов, Г. Сенси і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах. Київ: Києво-Могилянська академія, 2016.

44. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / авт. кол. : П. П. Гай-Нижник, Л. Л. Залізник, І. Й. Краснодемська, Ю. С. Фігурний, О. А. Чирков, Л. В. Чупрій ; кер. проекту, упоряд. і наук.

ред. : П. П. Гай-Нижник ; Науково-дослідний інститут українознавства МОН.
Київ : Леся, 2016. 586 с.

45. Воєнна історія України : конспект лекцій / укладач П. Є. Трофименко, А. М. Ліцман. Суми : Сумський державний університет, 2022. 231 с.

46. Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва», 2014 URL: <https://dif.org.ua/> (дата звернення: 22.10.2023)

47. Микола Рябчук URL:https://www.jimagazine.lviv.ua/2016/Ryabchuk_Vyprovovannya_Ukrainoyu.htm (дата звернення: 22.10.2023)

48. У Донецьку на мітинг за федералізацію вийшли 4 тис. осіб URL: https://lb.ua/society/2014/03/15/259500_donetske_miting_federalizatsiyu.html (дата звернення: 22.10.2023)

49. Аржаковський, А. Розбрат України з Росією: стратегія виходу з піке: погляд з Європи Харків : Віват, 2015.256 с.

50. Біла книга спеціальних інформаційних операцій проти України 2014–2018 / під заг. ред. : Д. Ю. Золотухіна. Київ : Мега-прес груп, 2018. 382 с.

51. Бойко, О. Новітня історія України, 2014–2019 рр. : навчальний посібник / Олександр Бойко. Київ : Академія, 2020. 160 с

52. Бура, Д. Хроніка війни 2014–2020 : у 3 т. Т. 1: Від Майдану до Іловайська. Дар'я Бура, Олександр Красовицький. Харків : Фоліо, 2020. 477 с.

53. Буркут, І. Фантом «руського міра»: політологічні статті про російсько-українську війну й не тільки .Чернівці : Друк Арт, 2019. 255 с.

54. Kramer, A.Hardening of Positions Undercuts Ukraine Peace Accord', The New York Times, 4 June

55. Верменич, Я. Феномен пограниччя: Крим і Донбас в долі України : монографія Київ : Інститут історії України НАН України, 2018. – 368 с.

56. Власюк, О. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни : монографія. Київ : НІСД, 2017. 304 с.

57. Завдяки Україні ми дізналися, що «Кинджали» не є «невразливими», як казав Путін» – генерал США URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-ssha-rakety-kyndzhal-/32761650.html>

(дата звернення: 22.10.2023)

58. Власюк, О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: вибрані наукові праці / О. С. Власюк ; Національний інститут стратегічних досліджень. Київ : НІДС, 2016. 528 с.

59. Воєнні аспекти протидії «гібридній» агресії: досвід України : монографія / за заг. ред. : А. М. Сиротенка. Київ : Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, 2020. 176 с.

60. Вторгнення в Україну. Хроніка російської агресії / Дмитро Тимчук, Юрій Карін, Костянтин Машовець, В'ячеслав Гусаров. Київ : Брайт Букс, 2016. 240 с.

61. «Мінськ-1», «Мінськ-2», можливо, «Мінськ-3», а війна на Донбасі триває URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/minski-uhody-donbas-viyuna/31444921.html> (дата звернення: 28.10.2023)

62. Гібридна війна на Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції : збірник наукових праць / за заг. ред. : В. С. Курило, С. В. Савченко, О. Л. Караман. Старобільськ : ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2017. 432 с.

63. Гібридна війна Росії проти України після Революції гідності : монографія / наук. ред. : М. Дорошка, В. Балюка ; Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Центр Східної Європи і факультет політології Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні. Київ : Ніка-Центр, 2018. 279 с.

64. Гібридна війна: in verbo et in praxi : монографія / під заг. ред. : Р. О. Додонова ; Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 412 с

65. Гібридна війна: технології сугестії та контрсугестії : монографія / Олексій Валерійович Акульшин, Олександр Григорович Заруба, Лариса

Феліксівна Компанцева, Сергій Сергійович Кудінов, Наталія Віталіївна Слухай; Національна академія Служби безпеки України, Інститут філології Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – Київ : Національна академія Служби безпеки України, 2018. – 235 с.

66. Головченко, В. Гібридна війна Росії проти України: історико-політичне дослідження / Володимир Головченко, Микола Дорошко. – Київ : Ніка-Центр, 2016. – 184 с.

67. Дорошко, М. Неоголошені війни Росії проти України у ХХ – на початку ХХІ ст.: причини і наслідки / Микола Дорошко. – Київ : Ніка-Центр, 2018. – 192 с.

68. Воєнно-історичний вісник: Збірник наукових праць Національного університету оборони України. – К.: ЦП «Компринт», 2014. – Вип. 4(14). – 150 с.

69. Roth, 2014c; Roth і Herszenhorn, 2014c; Tavernise і Sneider, 2014; Kramer, Higgins і Herszenhorn, 2014); Cumming-Bruce, 2014c; Cumming-Bruce, 2014d; Roth, 2014k; Cumming-Bruce, 2014e; Lyman і Kramer, 2015b; MacFarquhar, 2015a; Cumming-Bruce і Gordon, 2015; Cumming-Bruce, 2015a; Cumming-Bruce, 2015b; Cumming-Bruce, 2015c; Kramer, 2016e; Kramer, 2017d.

70. Інтерпретація російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях / за ред. : Володимира Кулика. – Київ : ІПЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. – 328 с.

71. Річниця початку масштабної війни Росії проти України: чому Захід так помилився у оцінках і прогнозах URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/masshtabna-viyana-chomu-vsi-pomylylysya-u-prohnozakh-pro-vtorhnennya-rf-v-ukrayinu/32279197.html> (дата звернення: 04.11.2023)

72. Яворська Г. М. Війна і мир у сучасних парадигмах безпекових досліджень. Стратегічні пріоритети. No 1 (49), 2019. С. 110-116, с. 110

73. Береза О. Конституційна безпека української держави: історико-правовий аспект. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 11. С. 162-166

74. Лемак О.В. Українська нація і національна безпека: аспекти співвідношення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2014. №27. С. 40–44

75. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Tex> (дата звернення: 01.12.2023)

76. Глобальна система безпеки виявилась неспроможною, Україна показує, як побудувати кращу – Андрій Єрмак URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/02/globalna-systema-bezpeky-vyyavylas-nespromozhnoyu-ukrayina-pokazuye-yak-pobuduvaty-krashhu-andrij-yermak/> (дата звернення: 01.12.2023)

77. Право вето призвело до паралічу ООН": український дипломат назвав альтернативою U-24 URL: <https://tsn.ua/exclusive/pravo-veto-prizvelo-do-paralichu-oon-ukrayinskiy-diplomat-nazvav-alternativoyu-u-24-2056234.html> (дата звернення: 01.12.2023)

78. Берман, Г.Дж. Западная традиция права: эпоха формирования: [пер. с англ.] / Г.Дж. Берман. М.: Изд-во МГУ, 1994. 592 с

79. Kramer, A. (2016c) 'Bomb Wounds Russian-Backed Leader of Ukraine Separatist Region', The New York Times, 6 August. URL: <https://www.nytimes.com/2016/08/07/world/europe/bomb-wounds-russian-backed-leader-of-ukraine-separatist-region.html>

80. Інформаційні чинники системи інтеграторів Донбасу і Криму в загальноукраїнській єдності : монографія / авт. кол. : В. Горовий, О. Онищенко, М. Закіров, А. Матвійчук, Ю. Половинчак, С. Полтавець, С.

Горова, В. Попик ; НАН України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Київ, 2016. 201 с.

81. Коваленко Н. В. Адміністративно-правовий режим антитерористичної операції в Україні : монографія / Н. В. Коваленко, Ю. О. Легеза, О. В. Маковська ; Запорізький національний університет. – Херсон : Гельветика, 2017. – 180 с.